

ΣΩΤΗΡΙΟΣ Σ. ΔΕΣΠΟΤΗΣ Δ.Θ.

Ο ΚΩΔΙΚΑΣ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ
ΤΩΝ ΣΥΝΟΠΤΙΚΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΩΣ
ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

© Copyright: Εκδόσεις Αθως - Σωτήριος Δεσπότης · Αθήνα 2009

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗ Α.Ε.

ΓΡΑΦΕΙΑ:

ΑΘΗΝΑ: ΑΒΕΡΩΦ 2 Τ.Κ. 104 33 ΤΗΛ.: 2105238305, FAX: 2105238959

ΧΟΝΔΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΗ:

ΑΘΗΝΑ: ΑΒΕΡΩΦ 5 Τ.Κ. 104 33 ΤΗΛ.: 2105238305, FAX: 2105238959

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ:

ΑΘΗΝΑ: ΑΒΕΡΩΦ 2 Τ.Κ. 104 33 ΤΗΛ.: 2105238305, FAX: 2105238959

ΠΕΙΡΑΙΑΣ: ΚΑΡΑΟΛΗ & ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 87 Τ.Κ. 185 34 ΤΗΛ.: 2104227504, FAX: 2104227577

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟ ΥΛΙΚΟ

Βλ.

[HTTP://ECLASS.UOA.GR/MODULES/DOCUMENT/DOCUMENT.PHP?COURSE=SOCTHEOL100](http://ECLASS.UOA.GR/MODULES/DOCUMENT/DOCUMENT.PHP?COURSE=SOCTHEOL100)

A. ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

Η Κ.Δ. μπορεί να είναι το βιβλίο το οποίο έχει μεταφραστεί στις περισσότερες γλώσσες και διαλέκτους του κόσμου. Εξακολουθεί όμως να είναι άγνωστο στους περισσότερους νεοέλληνες ακόμη και σε θεολόγους με κύρος οι οποίοι, όμως, δίνουν έμφαση στη μυστική παράδοση και στο β' μέρος της θείας ευχαριστίας, τη μετοχή στην τράπεζα του Κυρίου.¹

Με το όρο διαθήκη/berith του Κυρίου, δεν εκφράζεται στη Γραφή η τελευταία αμετάκλητη θέληση του διαθέτη μιας περιουσίας ή κληρονομιάς, ούτε κατεξοχήν μια **συνθήκη/ένα σύμφωνο φιλίας** μεταξύ δύο ισότιμων μεγεθών, εν προκειμένω του Θεού και λαού. Έτσι, ως διαθήκη μεταφράστηκε ο εβραϊκός όρος **μπερίθ** από τους 70 (72) μεταφραστές στο κοσμοπολίτικο περιβάλλον της Αλεξάνδρειας τον 2^ο αι. π.Χ. προφανώς για να δηλωθεί το αμετάθετο και το δεσμευτικό της βούλησης του προσωπικού Θεού της ιουδαϊκής κοινότητας αφού δεν μπορεί ποτέ να εξισωθεί ο Γιαχβέ με το κτίσμα Του. Μέχρι σήμερα στα αγγλικά από άλλους προτιμάται **testament** και από άλλους **covenant**.

Τις περισσότερες φορές με τον όρο **μπερίθ** (απαντά 280 φορές και εξάγεται από ρίζα που σημαίνει τον δεσμό) δηλώνεται μια σταθερή και επίσημη δέσμευση ενός ισχυρού εταίρου απέναντι σε ένα λιγότερο ισχυρό-υποτελή, η οποία γίνεται με πρωτοβουλία του πρώτου αφού **αυτός μονομερώς υπαγορεύει** τους όρους. Αυτός που αποκαλείται **κύριος**, αναλαμβάνει την προστασία και παραχωρεί **σαλόμ** (=ενημερία, αφθονία) ενώ ο δεύτερος, ο **υπεξούσιος**, είτε αρνείται είτε δέχεται και αναλαμβάνει να προσφέρει υπηρεσία και υπακοή.

Συνεπώς η μπερίθ περιλαμβάνει υπόσχεση-επαγγελία (**οριστική**) και ταυτόχρονα μια υποχρέωση (**προστακτική**). **Καταγράφεται** σε λίθινες πλάκες για να διασώζεται και **επικυρώνεται με πανηγυρικές πράξεις**: (1) κατεξοχήν με όρκους (συνοδευόμενους από ευλογίες και κατάρες) που προφέρονται καθώς ο υπεξούσιος διαβαίνει ανάμεσα σε τεμαχισμένα ζώα. Πρόκειται συμβολική πράξη που σημαίνει ότι αυτοί που «κλείνουν» ή **κόβουν** τη διαθήκη σε περίπτωση παραβίασης θα έχουν την τύχη των κρεάτων· ήτοι τον θάνατο². (2) Η επισφράγιση της διαθήκης συνοδεύεται με βρώση **αλατιού**. (3) Ενίοτε μετά τη σύναξη της διαθήκης ακολουθούσε πλουσιοπάροχο **γεύμα-δείπνο**, η κατεξοχήν επισφράγιση της φιλίας στην Εγγύς Ανατολή, **αλλά και (4) σύναψη γάμου (επιγράμβευση)**, ο οποίος **ονομάζεται στην ΠΔ διαθήκη**. Ουσιαστικά στη διαθήκη εμπεριέχονται οι έννοιες: **χάρις, πίστις (πιστότητα, συνέπεια), έλεος (καλοσύνη και αγάπη)**

(α) Στην Π.Δ. σε αντίθεση με τους λαούς της Εγγύς Ανατολής ο Θεός, δεν θεωρείται υπεργίγινος βασιλιάς ούτε η σχέση του μιμείται τους πολιτικούς συνασπισμούς. Ο Ωσηέ, που έδρασε περί τα τέλη του 8^{ου} αι. π.Χ., μέσα από το προσωπικό οικογενειακό του δράμα, διακηρύττει στους ομοεθνείς του ότι ο Γιαχβέ είναι ο **στοργικός νυμφίος** που εκλέγει μια άτακτη γυναίκα απαιτώντας όμως απόλυτη πίστη και προσήλωσή, όπως προδίδει και η πρώτη εντολή του δεκαλόγου. Ταυτόχρονα στο κεφ. 11 χρησιμοποιεί την εικόνα της μητέρας για τον Θεό: κρατά στην αγκαλιά τον γιο του δεμένος μαζί του με τα δεσμά της καλοσύνης, του μαθαίνει να περπατά.

(β) Παρότι επιδεικνύει στοργή και λειτουργεί απελευθερωτικά ο λαός του τον προδίδει ερωτοτροπώντας με είδωλα, ο ελευθερωτής Γιαχβέ **επιμένει** να είναι ο Αμήν, ο πιστός-αξιόπιστος. Δεν ακυρώνει τη διαθήκη του και μένει συνεπής στις επαγγελίες του εκλέγοντας ένα υπόλοιπο.

(γ) Γι' αυτό και ήδη στην μία ΠΔ έχουμε **πολλές διαθήκες** του ίδιου Θεού. Με τον όρο **διαθήκη** «σημαίνεται» η επανειλημμένη προσπάθεια του προσωπικού Θεού, του Γιαχβέ, μέσα από την έξοδο

¹ Quell/Behm, διαθήκη *ThWNT* II, 105-136.

² Βεβαίως τελικά στην θρησκεία η θυσία των ζώων υποκαθιστά τον θάνατο των παρανομούντων.

Του και τις διάφορες θαυμαστές επεμβάσεις Του στην Ιστορία και το Σύμπαν να σώσει το πλάσμα Του από το ζυγό της δουλείας και την καταστροφή, στην οποία τον οδηγούσε ο αρχέγονος φόβος του θανάτου, η συνακόλουθη εωσφορική εγωκεντρικότητα αλλά και οι σατανικές δυνάμεις, οι οποίες φαίνεται να κυριαρχούν σε αυτόν τον κόσμο. Ήδη ο άγ. Ειρηναίος Λυών (Κατά Αιρ. 3.11.8) ομιλεί για τις διαθήκες του Θεού στην Π.Δ. προς **(1)** τον Νώε, **(2)** τον Αβραάμ και **(3)** τον Μωυσή ενώ αποδέκτης διαθήκης ήταν και **(4)** ο Δαβίδ. Βεβαίως οι συγκεκριμένες μορφές εκπροσωπούν την κοινότητα, η οποία συλλογικά βιώνει τη διαθήκη μέσα από την εμπειρία των εορτών της άνοιξης και του φθινοπώρου και την εφαρμογή των εντολών. Συνδέεται με την έξοδο/μεταστροφή, το να στρέψει ο πρωταγωνιστής τα νώτα προς τα είδωλα της «πατρικής εστίας, το «άνοιγμα» στο άγνωστο-την έρημο, και την επαγγελία γης, απογόνων. Το ουράνιο τόξο, η περιτομή και κυρίως η παράδοση του Νόμου μέσα σε καταγιστικά φυσικά φαινόμενα στο όρος Σινά αποτέλεσαν τα ορατά /απτά σημεία αυτής της διαθήκης.

(δ) Με τον όρο *παλαιά διαθήκη* σημαίνεται κατεξοχήν αυτή που συνάφθηκε στο όρος Σινά. Στο όρος αυτό μέσα σε φαινόμενα ηφαιστειακά που προκάλεσαν τρόμο αλλά και γοητεία, ο Κύριος παρέδωσε στο λαό τις εντολές Του προκειμένου να διασφαλίσει την ελευθερία, την οποία ο ίδιος τους χάρισε, επισημαίνοντας τους όρους, τα λεπτά όρια ζωής και θανάτου. Είχε ήδη φανερώσει την αγάπη Του με τα φοβερά σημεία και τέρατα που επιτέλεσε κατά την **έξοδο** του λαού από τη φαραωνική Αίγυπτο αλλά και κατά την πορεία στη σκληρή έρημο που λειτούργησε ως εντατικό φροντιστήριο πίστης και λατρείας. Γι' αυτό και επιλέχθηκε αντί της συντομότερης παραλιακής λεωφόρου. Απέδειξε έτσι (ο Θεός) ότι δεν είναι ένα Ον κινούν ακίνητο και ερώμενο, αλλά είναι ο **Ων**, Αυτός που δρα δυναμικά στην Ιστορία και αναδημιουργικά το Σύμπαν χάριν των κτισμάτων Του. Ας σημειωθεί ότι η **εκλογή** ενός λαού στην ΠΔ με την οποία συνδυάζεται η διαθήκη δεν σημαίνει την επιλογή ενός φαβορί-ενός ευνοούμενου, αλλά **την αποστολή για να σωθεί ο κόσμος-η οικουμένη**.

(ε) Η παλαιά διαθήκη ακυρώθηκε τελικά με την αποστασία του ιουδαϊκού λαού, ο οποίος επέδειξε απιστία στο δημιουργό και λυτρωτή (ο οποίος στους προφήτες «ζωγραφίζεται» ως νυμφίος του), γι' αυτό και αιχμαλωτίστηκε στις πλεκτάνες των Μεγ. Δυνάμεων της εποχής του. ήδη στην Π.Δ. διακηρύττεται η **καινούργια**. Έντονη ήταν η λαχτάρα των αιχμαλώτων στη Βαβυλωνία Ιουδαίων για μια εντελώς καινούργια διαθήκη του Θεού, και αυτό εξήγγειλε με περισσή ενάργεια ο προφήτης του Πάθους, Ιερεμίας τη στιγμή της άλωσης της Ιερουσαλήμ (31, 31-4 πρβλ. Ωσηέ 2, 20-24): *Έρχονται μέρες, λέει ο Κύριος, που θα κάνω καινούργια διαθήκη με το λαό του Ισραήλ και του Ιούδα. Δε θα έχει καμιά σχέση με τη διαθήκη που είχα κάνει με τους προγόνους τους την ημέρα που τους πήρα από το χέρι και τους οδήγησα έξω από την Αίγυπτο. Εκείνοι δεν τήρησαν τη διαθήκη Μου και Εγώ τους παραμέλησα. Και να ποια θα είναι η νέα διαθήκη που θα κάνω με το λαό του Ισραήλ: Μετά τις μέρες εκείνες θα βάλω το νόμο Μου μέσα στη συνείδησή τους και θα τον γράψω στις καρδιές τους. **Θα είμαι Θεός τους και αυτοί θα είναι λαός Μου.** Δε θα διδάσκει πια καθένας το συμπολίτη και τον αδελφό του λέγοντας "Γνωρίστε τον Κύριο", γιατί όλοι θα γνωρίζουν από τον πιο άσημο ως τον πιο σπουδαίο. Θα συγχωρήσω την ανομία τους και δε θα ξαναθυμηθώ πια την αμαρτία τους. **Εγώ το λέγω ο Κύριος**³.*

Μετά το τραύμα της βαβυλωνίας αιχμαλωσίας πολλοί κύκλοι υποστήριξαν ότι η διαδικασία της αποκατάστασης δεν διαρκεί 70 χρόνια αλλά 7*70 490 έτη. Κάθαρη από τις αμαρτίες 2. Καινούργια ευαίσθητη καρδιά 3. Πνεύμα 4. Ανασυγκρότηση του δωδεκάφυλου. Η καινούργια σχέση /διαθήκη του Θεού με το λαό Του, σύμφωνα με τον προφήτη του πάθους Ιερεμίας, (1) θα εμπνέεται **από το καινό Πνεύμα** και (2) δεν θα γραφεί πάνω σε λίθινες πλάκες θα αποτυπώνεται στο κέντρο της ανθρώπινης ύπαρξης σε μια **ανακαινισμένη**, ευαίσθητη, μη πωρωμένη καρδιά (3). Αυτή η καινή διαθήκη του Θεού συνοδεύεται στον Ιεζεκιήλ από μια εντυπωσιακή κοσμογονική αναδημιουργία

³ Όσον αφορά στη μετάφραση του Μασσοριτικού Κειμένου, ακολουθείται αυτή της Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας: Η Παλαιά Διαθήκη. Μετάφραση από τα πρωτότυπα κείμενα, Αθήνα 1997.

(36, 26). Ο προφήτης αντικρίζει σε όραμα διάσπαρτα γυμνά οστά στους τάφους της σιωπής και του σκότους να λαμβάνουν νεύρα και ζωή. Σε αυτήν την αναδημιουργία πρωταγωνιστεί και πάλι το ζωοποιό Πνεύμα του Κυρίου. 5. Κατοικία Θεού ανάμεσα στο λαό 6. Εγώ Θεός τους και αυτοί ο λαός μου 7. Αιώνια ειρήνη.

Το γεγονός της *Παράδοσης της Διαθήκης*⁴ εορταζόταν από τον Ιουδαϊσμό κατά την εορτή των επτά εβδομάδων (hag sabuot), την *Πεντηκοστής* η οποία αποτελούσε συνάμα ημέρα ευχαριστίας για το θερισμό των πρωτογεννημάτων ή απαρχών (Δτ. 16, 9 κε. Φίλων, *Περί των Νόμων* II 162) την κατάπαυση του κατακλυσμού και τη διαθήκη με τον Αβραάμ (Ιωβηλ. 6.15-18). Οι Ιουδαίοι πίστευαν ότι αυτήν την ημέρα της Εξόδου παραδόθηκε ο Νόμος στο Μωυσή⁵. Αυτήν ακριβώς την επέτειο του 30 μ.Χ. ήλθε το αγ. Πνεύμα σα σφοδρός άνεμος με τη μορφή πυρίνων γλωσσών στους 120 μαθητές και μαθήτριες του Ιησού, οι οποίοι ήταν συγκεντρωμένοι στο υπερώο της Ιερουσαλήμ. Από εκείνο το σημείο αποκαλύπτεται στον κόσμο και εγκαινιάζει την ιστορική της δράση η Εκκλησία. Η παράδοση της Τορά, η Παλαιά Διαθήκη, επικυρώθηκε με κένωση αίματος, ραντισμό από τα θυσιασθέντα ζώα και γεύμα που παρέθεσε ο Θεός στο Μωυσή και Ααρών και τους 70 (72) πρεσβυτέρους (Εξ. 23-24). Αυτό το γεγονός προφητεύει ο Ησαΐας (25, 6-8) ότι θα συμβεί στα Έσχατα με όλη την Οικουμένη.

Ο ίδιος ο Ιησούς πριν το Πάθος τις συγκλονιστικές στιγμές του τελευταίου («Μυστικού») Δείπνου με την Καινή Διαθήκη ταύτισε το αίμα Του⁶. Σύμφωνα με την αρχαιότερη μαρτυρία της παράδοσης των θείων μυστηρίων στο *Α' Κορ. 11, 24-26* (πρβλ. Μκ. 14, 12-17// Μτ. 26, 26-29 // Λκ. 22, 19-20), ο Ιησούς ανέφερε τα εξής:

*Τοῦτό μού ἐστίν τὸ Σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν·
τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.*

*Τοῦτο τὸ ποτήριον ἢ Καινὴ Διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι·
Τοῦτο ποιεῖτε, ὡσάκις ἐὰν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.*

*Ὅσάκις γὰρ ἐὰν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον πίνητε,
τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἔλθῃ.*

Με αυτά τα λόγια ο Ιησούς εκφράζει την πεποίθησή Του ότι Αυτός είναι ο πάσχων Δούλος του Ησ. **53, 11**, ο οποίος σφαγιάζεται *εἰς διαθήκη γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν* για τον εξιλασμό των πάντων, για τον παραμερισμό δηλ. της ενοχής που χωρίζει τον άνθρωπο ανεξάρτητα φυλής, φύλου ή κοινωνικής τάξης από την πηγή της ζωής, τον Θεό (πρβλ. Ζαχ. 9, 11).

Έτσι η καινή Διαθήκη δεν ταυτίζεται καταρχήν από τον Ιησού με το ομώνυμο Βιβλίο (ο ίδιος άλλωστε δε συνέγραψε κανένα κείμενο), **αλλά με την εμπειρία της Ευχαριστίας ως πραγματικής συσσωμάτωσης με τον Ίδιο. Ο Χριστιανισμός δεν υπήρξε θρησκεία κάποιας θεόσταλτης Βίβλου** (πρβλ. Τορά, Κοράνιο), **αλλά ζωντανή εμπειρία κοινωνίας-σχέσης με το μοναδικό θεανδρικό και ταυτόχρονα ιστορικό Πρόσωπο «Ιησούς Χριστός», η οποία αγκαλιάζει**

⁴ Στη μοναστική κοινότητα του Κουμράν γινόταν ευρέως λόγος για την επίτευξη της καινούργιας Διαθήκης της *Μετανοίας*. Ο κοινοβιακός και ασκητικός τρόπος ζωής και ιδίως η κοινοκτημοσύνη συντελούσαν στην επίτευξη της Καινής Διαθήκης των Εσχάτων. Ο κοινοβιακός τρόπος ζωής προαπαιτούσε, όμως, κατά ένα παράδοξο τρόπο τη ριζοσπαστική εφαρμογή και κατά γράμμα τήρηση της Τορά, ακόμα και εκείνων των λατρευτικών διατάξεών της, που προορίζονταν για τους ιερείς.

⁵ Ο J. Roloff, *Die Kirche im Neuen Testament*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1993, 65-67 υποστηρίζει ότι η ημέρα της Πεντηκοστής από hag sabuot τελικά έγινε hag sebuot (ημέρα της ορκωμοσίας) οπότε μνημονεύονταν όλες οι στιγμές της ισραηλιτικής ιστορίας κατά τις οποίες ο Θεός έδωσε διαθήκη μέσω όρκου (πρβλ. Φίλων Νόμ. 1.183· 2.176 πρβλ. Ιωσ. Αρχ. 14.337· 17.2564 Πόλ. 2.42 κε.).

⁶ Πρβλ. Α. Αντωνοπούλου, *Μυστικός Δείπνος-Θεία Ευχαριστία. Από την διδασκαλίαν της Καινής Διαθήκης εις την εκκλησιαστικήν παράδοσιν των τριών πρώτων Αιώνων*, Αδημ. Διδ. Διατριβή, Αθήναι 2004.

τους πάντες (και το Σύμπαν) και ταυτόχρονα οδηγεί στην οριστική ένωση Θεού και ανθρώπων. Έτσι η Εκκλησία έζησε και χωρίς την Κ.Δ. Δεν έζησε όμως χωρίς τη μετάληψη του Σώματος και του Αίματος του Χριστού, η οποία και τη χαρίτωνε στο να καταθέσει σε κάθε forum την Ομολογία/Μαρτυρία της προσφέροντας και η ίδια το αίμα της για να σωθεί η Οικουμένη.

Η ίδια η Βίβλος δεν είναι ο Λόγος του Θεού (ο οποίος είναι Πρόσωπο) αλλά αυθεντικός λόγος περί του Λόγου, ο οποίος ομιλεί σε αυτήν ασάρκως στην Π.Δ. και ενσάρκως στην Κ.Δ.). Όπως σημειώνει ο αείμνηστος Ι. Παναγόπουλος⁷, η Καινή Διαθήκη δηλώνει **την εντελώς νέα, τέλεια και ακατάλυτη στον αιώνα ιστορική αποκάλυψη του Θεού, όπως είχε εξαγγελθεί στην Π.Δ. με την ενσάρκωση, το πρόσωπο και το έργο του Ι. Χριστού, που επικυρώθηκε με την σταυρική θυσία του, ολοκληρώθηκε με την ανάστασή του και ενεργεί με το αγ. Πνεύμα διαμέσου της ζωής της Εκκλησίας. Εμπεριέχει την άπειρη αγάπη του Θεού για τον άνθρωπο, την ελεύθερη απόφασή του να συστήσει μια προσωπική Κοινωνία μαζί του και να προσφέρει δια μέσου αυτής το πλήρωμα της ζωής και τη σωτηρία. Αυτή η διαθήκη του Θεού δεν πραγματοποιείται με νομικούς όρους, αλλά με τη θεία χάρη και την πίστη. Με την έννοια αυτή ταυτίζεται με το ευαγγέλιο και τη Βασιλεία του Θεού⁸.**

Ως Καινή Διαθήκη (Κ.Δ.) παράλληλα ονομάζεται η συλλογή των 27 βιβλίων, τα οποία **η Εκκλησία** επέλεξε, αναγνώρισε και καθιέρωσε ως τη μοναδική θεόπνευστη και αποστολική γραπτή μαρτυρία για τη νέα, πλήρη και τελεσίδικη αποκάλυψη του Θεού στο μοναδικό πρόσωπο του Ι. Χριστού. Κατά το περιεχόμενό της η Καινή Διαθήκη περιέχει (α) την αυθεντική ιστορική διήγηση κι ανάμνηση για τη ζωή, το έργο και τη διδασκαλία του Ι. Χριστού, το ιστορικό γεγονός του ευαγγελίου (το οποίο καταγράφηκε σε τετραπλή μορφή από τους ευαγγελιστές, διακηρύχθηκε από τους αποστόλους και **θα αποκαλυφθεί πλήρως στο άγνωστο μέλλον⁹**), (β) τη σύσταση, την οργάνωση και τη ζωή της νέας Εκκλησίας, (γ) τη δεσμευτική και ζωτική δι-ερμηνεία του σε σχέση με τις συνθήκες του κόσμου και της Εκκλησίας και (δ) τη θεόδοτη προφητεία για την τελική νίκη του παντοκράτορος Κυρίου πάνω στον δαιμονικό κόσμο, την αμαρτία και τον θάνατο¹⁰.

Η Κ.Δ. δεν είναι συνεπώς εγχειρίδιο ηθικής, προσθέτει με έμφαση ο Σ. Αγουρίδης¹¹, αν και περιέχει πλούσια ηθική διδασκαλία. Η Κ.Δ. είναι ευαγγέλιο, το ευαγγέλιο του Θεού στον κόσμο. Είναι το χαρούμενο μήνυμα για τη λύτρωση που η ανεξερεύνητη αγάπη του Θεού ενήργησε για χάρη του λαού του. Στη ζωή και στο θάνατο του Ι. Χριστού, ο Λόγος του Θεού ενώνεται με την προβληματική ανθρώπινη ύπαρξη, την ανακαινίζει και την μεταμορφώνει. Ο θάνατος του Ι. Χριστού προσλαμβάνει μεγάλη σημασία μεταξύ των άλλων γεγονότων της ζωής Του, διότι ακριβώς επί του Σταυρού ο Λόγος συναντά τον κυριότερο εχθρό της ανθρωπότητας, το θάνατο και τον εκμηδενισμό. Το ευαγγέλιο συνίσταται στην υπερνίκηση της φθοράς και του θανάτου εν Χριστώ. **Τι σημασία μπορούν να έχουν τα ηθικά διδάγματα όταν ο άνθρωπος στέκεται πάνω στο μηδέν; [...]** Το ευαγγέλιο είναι η υπερνίκηση της αμαρτίας και του κακού στις σχέσεις με το συνάνθρωπο κι η δημιουργία ενός νέου λαού του Θεού [...] Διά του Χριστού και του ευαγγελίου Του ο Θεός μας καλεί στην κοινωνία της αγάπης του Υιού αυτού. Διά της λειτουργίας της πίστεως ο άνθρωπος με την βοήθεια του Παρακλήτου ακούει την κλήση και στρέφει τον εαυτό του προς το Λυτρωτή Θεό, και από τα αποσπασματικά πτωχά κι αβέβαια δικά του έργα στο σωτηριώδες έργο του Θεού εν Χριστώ.

Ο τίτλος **Καινή Διαθήκη** στη συλλογή των βιβλίων της χριστιανικής Εκκλησίας καθιερώθηκε στα τέλη του 2^{ου} αι. Ενώ ο Μελίτων Σάρδεων το 180 μ.Χ. ομιλεί για τα 37 παλαιά βιβλία ή τὰ τῆς παλαιᾶς

⁷ Εισαγωγή 14. Η πλήρης παραπομπή όσον αφορά στις Εισαγωγές μπορεί να αναζητηθεί στο τέλος, στη Βιβλιογραφία όπου υπάρχει και σχετικός συγκεντρωτικός Πίνακας.

⁸ Δικός μου είναι ο τονισμός των φράσεων.

⁹ Η υπογράμμιση δική μου.

¹⁰ Παναγόπουλος, Εισαγωγή 14-15.

¹¹ Εισαγωγή 11.

διαθήκης βιβλία¹², εκτός της Έσθήρ (Ε. Ι. 4.26.14), ένας άγνωστος αντιμοντανιστής συγγραφέας το 192 μ.Χ. αναφέρει ότι κανείς δε μπορεί να προσθέτει και να αφαιρεί στο λόγο της **του Εύαγγελίου καινής διαθήκης** (Ε. Ι. 5.16).

Κατά την έρευνα της Κ.Δ. ως βιβλίου πρέπει να ληφθούν υπόψιν τα εξής στοιχεία:

1. Μορφολογικά τα 27 βιβλία της Κ.Δ. παρουσιάζουν ποικιλία. Ο Κανόνας της Κ.Δ. εμπεριέχει α) **21 Επιστολές** (δύο επτάδες, οι οποίες αποδίδονται στον απ. Παύλο και μία επτάδα Καθολικών Επιστολών), σε αντίθεση προς την Π.Δ., όπου ούτε ένα βιβλίο από τα 49 δεν έχει αυτό το φιλολογικό γένος, β) **τέσσερα Ευαγγέλια**, ένα ιστορικό βιβλίο, γ) τις **Πράξεις**, τις οποίες έγραψε ο Λουκάς ως συνέχεια του Ευαγγελίου, και δ) **την Αποκάλυψη**. Θα μπορούσαμε, επίσης, να διαιρέσουμε τα βιβλία σε εκείνα τα οποία ευθύς εξ αρχής συντάχτηκαν ως φιλολογικά έργα και σε εκείνα τα οποία (ιδίως τις παύλειες επιστολές) εκ των υστέρων θεωρήθηκαν¹³.
2. Η **σειρά παράθεσης των βιβλίων** της Κ.Δ. στα αρχαία χειρόγραφα δεν είναι η σημερινή, η οποία ακολουθεί τη **λατινική χειρόγραφο παράδοση**. Οι **Πράξεις** αποτελούσαν την «Εισαγωγή» στις **επτά Καθολικές**¹⁴, οι οποίες προηγούνταν των επιστολών του Παύλου επειδή προφανώς αποδίδονταν σε μέλη του άμεσου κύκλου του Ι. Χριστού. Ακολουθούσαν οι επιστολές του αποστόλου των εθνών (μετά τη Β' Θεσ. έπεται η προς Εβραίους και μετά οι Επιστολές προς Πρόσωπα)¹⁵ και τέλος η Αποκάλυψη.
3. Τα βιβλία στον Κανόνα δεν είναι τοποθετημένα κατά **σειρά αρχαιότητας**. Εάν αυτό συνέβαινε, στην αρχή της Κ.Δ. θα δέσποζαν τα έργα που συνέγραψε ο νεότερος απόστολος, πρώην διώκτης του Χριστιανισμού, Παύλος. Το αρχαιότερο βιβλίο της Κ.Δ. είναι η Α' Θεσ.¹⁶ Σύμφωνα με τους περισσότερους Ερμηνευτές η σειρά των καινοδιαθηκικών έργων κατά αρχαιότητα, είναι η εξής:

α. Επιστολές του απ. Παύλου (50-60 μ.Χ.).

β. Κατά Μάρκον (70 μ.Χ.).

γ. Κατά Ματθαίον (80 μ.Χ.)

δ. Κατά Λουκάν-Πράξεις (80-90 μ.Χ.)

ε. Αποκάλυψη, Κατά Ιωάννη- Καθολικές Επιστολές Ιωάννη (90-100 μ.Χ.)¹⁷

Αμφισβητούμενη είναι η χρονολόγηση των υπολοίπων Καθολικών (Α'- Β' Πε., Ιακ.), των Ποιμαντικών (Τιτ.- Α' & Β' Τιμ.) καθώς επίσης και της Προς Εβραίους. Στη συνέχεια θα

¹² Η διάκριση καινής και παλαιάς ήδη γίνεται στο Β' Κορ. 3. Στο Εβρ. 2, 24 επίσης η διαθήκη του Ιησού ονομάζεται *νέα*, ενώ στο 9, 15 *καινή*. Η ενότητα της Καινής με την Παλαιά Διαθήκη, είναι αυτονόητη ήδη από την αρχή με τη χρήση του όρου *κατά τας Γραφάς* (Α' Κορ. 15, 3-4 Ρωμ. 1, 2 Μκ. 1, 2). Παγιώνεται όμως μετά την αμφισβήτηση και απόρριψη αυτής της συνέχειας από το γνιο του επισκόπου της Σινώπης του Πόντου Μαρκίωνα.

¹³ Η Εβρ., η οποία δεν περιλαμβάνει επιστολική εισαγωγή, μάλλον είναι (όπως και οι Α' και Β' Πε., Ιούδα και Ιακ.) Ομιλία ή Πραγματεία με επιστολική μορφή. Βλ. Αγουρίδη, *Εισαγωγή* 20-1.

¹⁴ Ο τίτλος *καθολική* για τις επτά επιστολές των Ιακώβου, Πέτρου, Ιωάννη, και Ιούδα, μαρτυρείται στον αντιμοντανιστή Απολλώνιο (197 μ.Χ.: Ευσ. Ε.Ι. 5.18.5). Η σημερινή σειρά των Καθολικών ίσως πρέπει να αποδοθεί στο Γαλ. 2, 9. Λόγω εκτίμησης προς συγκεκριμένους αποστόλους πολλές φορές προτάσσονταν στο σώμα των Καθολικών επιστολών αυτές του Πέτρου, οπότε η σειρά τους ήταν η εξής: Α'/Β'Πε, Α'/Β'/Γ' Ιω, Ιακ. Ιουδ.

¹⁵ Η διάταξη των επιστολών στον Κανόνα έγινε α/ ανάλογα με το εάν απευθύνονταν σε Εκκλησίες ή άτομα και β/ ανάλογα με την έκτασή τους. Η Εβρ. ένεκα του προβληματισμού σχετικά με το συγγραφέα της ακολουθεί συνήθως την ομάδα των 13 επιστολών και σε σπάνιες περιπτώσεις εντάσσεται μέσα σε αυτές. Οι κώδικες Σιναϊτικός και Βατικανός παραθέτουν την Εβρ. πριν τις Ποιμαντικές.

¹⁶ Ο J. Holzner, *Παύλος*, Μτφρ. αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Ιερωνύμου, Αθήναι 1973, 252 σημειώνει ότι η Κ.Δ. αρχίζει με την *«Αποκάλυψη του Παύλου»* (τις προς Θεσσαλονικείς Επιστολές), στο κέντρο της δεσπόζει η Μικρή Αποκάλυψη των Συνοπτικών (Μκ. 13 και παράλληλα) ενώ κατακλείεται με την Αποκάλυψη του Ιωάννη.

¹⁷ Πάρα πολύ ενημερωτικές για την Έρευνα της Κ.Δ. είναι οι ιστοσελίδες: www.nfgateway.com
<http://www.torreys.org/bible/>

πραγματευτώ δύο ερωτήματα τα οποία είναι θεμελιώδη για την αξιολόγηση των 27 βιβλίων και της αξιοπιστίας της μαρτυρίας αυτών για το πρόσωπο του Ι. Χριστού.

Οι φιλολογικές και ιστορικές γνώσεις αποτελούν **την προ-παιδεία** για την κατανόηση του ευαγγελικού μηνύματος. Δεν αρκούν, όμως, για να συλλάβουμε **το ευαγγέλιο**, το μήνυμα ελπίδας της Κ.Δ. Αυτό τονίζει και η Εκκλησία με το να τοποθετεί το Ευαγγέλιο στην αγία Τράπεζα, εκεί ακριβώς που βρίσκονται τα λείψανα των μαρτύρων της και μετουσιώνεται το ψωμί και το κρασί (η ζυμωμένη με τον ανθρώπινο ιδρώτα ύλη) σε Σώμα και Αίμα του Χριστού. Μόνον όποιος ζει μέσα στην ευχαριστιακή ατμόσφαιρα της Εκκλησίας και διαπνέεται από το ίδιο Πνεύμα, με το οποίο ήταν πληρωμένοι οι απόστολοι, μπορεί να εννοήσει στο βάθος τους τα κείμενα των αποστόλων και να μετουσιώσει τα ρήματα του Κυρίου σε προσωπική ζωή και εμπειρία. Μόνον όποιος συναντά τον Ιησού κατά τη διάρκεια της Λατρείας, όταν Αυτός είναι παρών ανάμεσα σε εκείνους που είναι συνηγμένοι στο όνομά Του, και βιώνει στην καρδιά του τα σκιρτήματα της γέννησής του, την χαρμολύπη του Πάθους Του και τη χαρμόσυνη εμπειρία της ανάστασής Του μπορεί να ερμηνεύσει εμπειρικά και ουσιαστικά τον λόγο Του. Μόνον όποιος ζει το μαρτύριο και τη μαρτυρία του Ιησού, σηκώνοντας τον Σταυρό ακριβώς όπως εκείνοι πάνω στων οποίων τα λείψανα βρίσκεται το Ευαγγέλιο, μπορεί να εννοήσει τον Σταυρό και την Ανάσταση που μαρτυρούν στο Ευαγγέλιο οι αυτόπτες **μάρτυρες και υπηρέτες** του Λόγου¹⁸.

Το γεγονός της ζωντανής και βιωματικής εμπειρίας του Λόγου απεικονίζει ανάγλυφα η ωραιότατη περικοπή του Λουκά η οποία περιγράφει την αναστάσιμη εμφάνιση του Κυρίου στους δυο οδοιπόρους **προς Εμμαούς** (24, 13-35). Κατά τη διάρκεια της καθόδου τους από την αγία Πόλη στους «άγνωστους» Εμμαούς, ο Ιησούς εμφανίζεται ως άγνωστος συνοδοιπόρος σε δύο μαθητές οι οποίοι ήταν συγκλονισμένοι από το δράμα του Πάθους και τις αμφιβολίες τους για το πρόσωπο του **άδύναμου** Μεσσία. Ο Κύριος προσκολλήθηκε στη συντροφιά τους και τους ερμήνευε τις Γραφές. Τους αποδείκνυε δηλ. με χωρία της (Γραφής) ότι το χαρακτηριστικό του Μεσσία είναι κατεξοχήν το **πάθος υπέρ** (και όχι η κυριαρχία επί) των άλλων. Οι οφθαλμοί της καρδιάς τους όμως άνοιξαν, είδαν / 'επέγνωσαν' τον αναστημένο Κύριο και συνειδητοποίησαν όλα αυτά που Εκείνος τους ανέλυε και τους έφλεγαν **την καρδιά** /το είναι, μόνον κατά την κλάση του άρτου, τη στιγμή της θείας Ευχαριστίας. Αυτή η συνάντηση δεν τους οδήγησε σε μια αυτάρεσκη απραξία, αλλά τους μετέτρεψε σε **αποστόλους**, διαπρύσιους κήρυκες της Ανάστασης. Χωρίς τη συμμετοχή στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, χωρίς την προσωπική μαρτυρία και το προσωπικό μαρτύριο, χωρίς τη συσσωμάτωση, τη συσταύρωση και τη συνανάσταση με τον ίδιο τον Ιησού και χωρίς την εμπειρία του αγ. Πνεύματος, η Αγία Γραφή παραμένει βιβλίο επτασφράγιστο.

Τα παραπάνω στοιχεία δε σημαίνουν σε καμία περίπτωση ότι υποτιμάται η έρευνα της Κ.Δ.. Όπως εύστοχα επισημαίνει ο «πατριάρχης» της σύγχρονης βιβλικής έρευνας Σ. Αγουρίδης, **η θεοπνευστία των ιερών κειμένων καθώς και η περί αυτών εκκλησιαστική παράδοση δεν θίγονται καθόλου από την αντικειμενική φιλολογική και ιστορική κριτική [...]** **Μόνον όταν αμφιβάλλει κανείς περί της αλήθειας της πίστεως αποφεύγει την έρευνα. Η ελεύθερη και απροκατάληπτη έρευνα των ιερών κειμένων μόνον όφελος μπορεί να φέρει στην Εκκλησία, ποτέ ζημιά.** Σήμερα η Εκκλησία μπορεί να αποκρούσει επιτυχώς τις περί των ιερών βιβλίων απόψεις άλλων εκτός αυτής [...] **μόνον δια της επ' αυτών εφαρμογής των συνήθων φιλολογικών και ιστορικών μεθόδων**¹⁹. Το Ευαγγέλιο δεν παραδόθηκε εκτός τόπου και χρόνου, αλλά στις συντεταγμένες της Ιστορίας και του Κόσμου, οι οποίες πρέπει να ληφθούν υπόψιν κατά την ερμηνεία των κειμένων.

¹⁸ Δεν πρέπει άλλωστε να λησμονείται ότι και οι Φαρισαίοι αλλά και ο ίδιος ο διάβολος προκαλούσαν τον Ιησού με χωρία της Γραφής (πρβλ Πειρασμούς: Μτ. 4, 6). Αντίθετα ο Χριστός κατά παράδοξο τρόπο απέφευγε να ομιλεί στα πλήθη με παραθέσεις γραφικών χωρίων, πράγμα που συνήθιζαν οι Ραβίνοι. Ο Ιησούς χρησιμοποιούσε εικόνες από τη Φύση, την οποία θα μπορούσε ίσως κανείς να παρομοιάσει με την 'αγία Γραφή των αγραμμάτων'. Αγνούσαν, όμως, οι δάσκαλοι των Γραφών, παρόλη την από στήθους σχεδόν γνώση της Γραφής, Αυτόν για τον οποίο μιλούσαν οι Γραφές και τελικά τον σταύρωσαν.

¹⁹ Εισαγωγή 15.

Ήδη ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός σημειώνει: Όπως ένα δέντρο που είναι φυτεμένο στο μέρος, που τρέχουν άφθονα νερά, έτσι ευδοκίμει κι η ψυχή, που ποτίζεται με την θεία Γραφή και καρποφορεί στον καιρό της, **την ορθόδοξη πίστη**, και στολίζεται με αειθαλή φύλλα, εννοώ τα θαυμαστά έργα, διότι οι Α. Γ. δημιουργούν μέσα μας αρμονία ως προς τα ενάρετα έργα και την καθαρή θεωρητική γνώση [...] **Λοιπόν αν είμαστε φιλομαθείς θα γίνουμε και πολυμαθείς, γιατί όλα κατορθώνονται με το ενδιαφέρον και τον κόπο και τη χάρη του Θεού που τα δίνει.** Ας κρούσουμε λοιπόν τη θύρα στον ωραιότατο παράδεισο των Γραφών [...] που αγγίζει την καρδιά μας κι όταν λυπάται την παρηγορεί, όταν πάλι ταράσσεται την καταπραΰνει και την γεμίζει με αιώνια χαρά. Ας μην αποθαρρυνθώμε κρούοντας [...] αλλά ας επιμείνουμε, ας λεπτολογήσουμε, ας ερωτήσουμε τους Πατέρες (Δτ. 32, 7) [...] Αν πάλι μπορούμε να αποκομίσουμε και κάτι ωφέλιμο κι από τους εκτός της Εκκλησίας δεν είναι απαγορευμένο. **Ας γίνουμε πετυχημένοι τραπεζίτες με το να μαζεύουμε το απόφιο και καθαρό χρυσάφι, και με το να αποφεύγουμε το νοθευμένο (Έκδοση Ορθ. Πίστewος 90.45).**

B. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΗΣ Κ.Δ.²⁰

Ερώτηση: Πώς είμαστε βέβαιοι ότι τα 27 αυτά βιβλία της Κ.Δ. μας παραδίδουν τις αρτιότερες πληροφορίες για τον Ιησού και το Χριστιανισμό; Με ποια κριτήρια η Εκκλησία επέλεξε τα συγκεκριμένα κείμενα και απέρριψε άλλα, τα οποία χαρακτηρίστηκαν ως απόκρυφα;

Αυτό το ερώτημα συνδέεται με την καθιέρωση του **Κανόνα της Κ.Δ.²¹**. Η Εκκλησία στα μέσα του 2^{ου} αι. μ.Χ. είχε να αντιμετωπίσει δύο μέτωπα. Από τη μια μεριά ο Μαρκίωνας και ο Τατιανός υποστήριζαν στη Ρώμη την ύπαρξη ενός και μόνον **αντιουδαϊκού Ευαγγελίου**. Από την άλλη μεριά ο Μοντανός και οι προφήτισσες Πρίσκιλλα και Μαξιμίλλα διέδιδαν στη Φρυγία μέσω οράματων και προφητειών, τη **Νέα Προφητεία**, δηλ. **μια τρίτη Διαθήκη** μετά την Καινή Διαθήκη,²². Και αυτός και άλλοι Γνωστικοί χρησιμοποιούσαν **άπειρα καινά ψευδεπίγραφα Ευαγγέλια, Πράξεις, Αποκαλύψεις** (Κλημ. Αλ. Στρωμ. 4.13.93) με ηχηρούς τίτλους, παρέδιδαν «μυστικές» διδασκαλίες προορισμένες μόνο για εκλεκτούς και ερμήνευαν την Π.Δ. και την Κ.Δ. κατά το δοκούν (Ευσ. Ε.Ι. 6.20.3). Όπως τρεις αιώνες αργότερα η πρόκληση του Αρειανισμού και των άλλων αιρέσεων οδήγησε την Εκκλησία στη διατύπωση (και όχι στην ανακάλυψη) του Συμβόλου της Πίστewος, έτσι και στα τέλη του 2^{ου} αι. σε Ανατολή **και** Δύση η συνείδηση της Εκκλησίας ανέδειξε (χωρίς τη σύγκληση κατόπιν Συνόδου) το τετράμορφο Ευαγγέλιο ως αψευδή μάρτυρα της θείας Οικονομίας. Άρα όποιος πιστεύει στη Γραφή αλλά όχι στην Εκκλησία, ή ισχυρίζεται ότι η Γραφή ερμηνεύεται μόνο διά της Γραφής αστοχεί αφού τα βιβλία της Γραφής καθορίστηκαν από την Εκκλησία, τον στύλο και το εδραίωμα της αληθείας (Α' Τιμ. 3, 15).

Η Εκκλησία επέλεξε τα ιερά της βιβλία βάσει των εξής κριτηρίων: **Πρώτον η αποστολικότητα**. Οι συγγραφείς ήταν αυτόπτες είτε μαθητές αυτοπτών μαρτύρων των γεγονότων της θείας Οικονομίας και μάλιστα **της Ανάστασης**. Ο Έλληνας Λουκάς στον Πρόλογο του Ευαγγελίου του σημειώνει με κλασική ακρίβεια ότι θα καταγράψει **πράγματα**, πραγματικά γεγονότα (και όχι

²⁰Όσον αφορά στο θέμα αυτό βλ. <http://gbgm-umc.org/umw/bible/canons.stm>

²¹ Το σύνολο των αναγνωρισμένων από την Εκκλησία βιβλίων ονομάστηκε **κανόνας**. Ο όρος προέρχεται από την λέξη **κάννα** (από σημιτική ρίζα qaneh, qanu, qn), και σήμαινε το **καλάμι/την καλάμινη ράβδο** που χρησιμοποιούσε ο ξυλουργός ή ο οικοδόμος για μέτρηση (Ιεζ. 40, 3). Κατόπιν σήμαινε **το πρότυπο, την γενική αρχή**. Κανόνες ονομάζονταν επίσης **οι χρονολογικοί πίνακες**. Στο Γαλ. 6, 16, στον Κλημεντα (96 μ.Χ. **κανών παραδόσεως** Α' Κορ. 7, 2) και στον Ειρηναίο (180 μ.Χ. **κανών αληθείας**) ο όρος ορίζει το ορθόδοξο κήρυγμα και ήθος, το οποίο οριοθετούν και οι **κανόνες/αποφάσεις** της Α' Οικουμενικής Συνόδου. Ο Ευσέβιος (Επιστ. Καπριανόν) ονόμασε **κανόνες** τους καταλόγους με τις χρονολογίες των Αιγυπτίων, Ασσυρίων και Εβραίων μοναρχών. Ο ίδιος ιστορικός παραθέτει στην επιστολή προς Καπριανό συνοπτικούς πίνακες, τους οποίους ο ίδιος ονομάζει **καταλόγους**, με τα παράλληλα παραθέματα των ευαγγελίων. Η Εκκλησία θεσπίζοντας τον όρο **Κανόνας** συμπεριέλαβε τόσο την έννοια του καταλόγου/της συλλογής των ιερών και θεοπνεύστων βιβλίων της Π. και Κ. Δ., όσο και την έννοια της ορθότητας αυτού. Από την λ. **Κανών** προέρχονται οι λ. **κανονικών, κανονίζειν, κεκανονισμένον, ακανόνιστον**. Οι όροι αυτοί παραλήφθηκαν και από ξένες γλώσσες (Kanon, kanonische, canonique).

²² Το πρώτο υπόμνημα σε βιβλίο της Κ.Δ. είναι το Υπόμνημα του Ηρακλέους (μαθητού του Ουαλεντίνου) στο Ιω. το δεύτερο ήμισυ του 2^{ου} αι. μ.Χ.

σεσοφισμένους μύθους), καθώς παρέδωσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς **αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ Λόγου**. Ο ἴδιος συγγραφέας, στο δεύτερο ἔργο του, στις Πρ. παρά το σεβασμό του πρὸς το πρόσωπο του Παύλου, δεν τον ονομάζει ἀπόστολο. Ο Ἰωάννης στην Εισαγωγή της Α' Καθολ. Επιστολῆς σημειώνει με ἔμφαση: **Κηρύττουμε σε εσάς αὐτό που ἦταν ἐξ ἀρχῆς, γι' αὐτό που ακούσαμε, που εἶδαμε με τὰ μάτια μας, που ἀπολαύσαμε ὡς ἑκπαγλο θέαμα καὶ τὰ χέρια μας ψηλάφησαν, για το Λόγο, που εἶναι ἡ ζωὴ** (Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἑώρακαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἔθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περὶ τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἑώρακαμεν καὶ μαρτυροῦμεν καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν).

Ἔτσι ποτέ οἱ Ευαγγελιστές, σύμφωνα με τον Σ. Σάκκο²³, **δεν ιστοροῦν κάτι που να γνωρίσθηκε στον ιστορικό μέσω κάποιου οράματος ἢ ἀποκαλύψεως**. Ο ευαγγελιστὴς γνωρίζει τὰ πάντα ἀνθρώπινα [...] Τὴν ἀποκάλυψη βλέπουν τὰ ιστορούμενα πρόσωπα (π.χ. ὁ Ζαχαρίας καὶ ἡ Μαριάμ) καὶ ὄχι αὐτὸς που καταθέτει τὴν ἱστορία. Ἀντιθέτως με τὰ ἱστορικά βιβλία, τὰ διδακτικά ἔχουν διάχυτη τὴν συμπάθεια [...] Συνοπτικά ἡ Κ.Δ. εἶναι κατ' οὐσίαν ἱστορία καὶ διδαχὴ. Καὶ ἡ μὲν ἱστορία ἐκτίθεται ἀπαθῶς καὶ μὴ ἀποκαλυπτικῶς ἐνῶ ἡ διδαχὴ με συμπάθεια καὶ ἀποκαλυπτικά [...] Ο ἱστορικός εἶναι ἀξιόπιστος μόνον ὅταν εἶναι ἀπαθὴς καὶ ὁ δάσκαλος ὅταν συμπάσχει.

Δεύτερον ἡ συμφωνία με τον «κανόνα» τῆς πίστεως, τον οποίο δεν παρέδωσαν οἱ ἀπόστολοι μόνο με τὴ μαρτυρία, ἀλλὰ τον υπέγραψαν με τὸ «αἷμα», τὸ μαρτύριό τους. Σημειώνει ὁ Κλήμης Ῥώμης στους Κορινθίους: **Διὸ ἀπολίπωμεν τὰς κενὰς καὶ ματαίας φροντίδας καὶ ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν εὐκλεῆ καὶ σεμνὸν τῆς παραδόσεως ἡμῶν κανόνα** καὶ ἴδωμεν, τί καλὸν καὶ τί τερπνὸν καὶ τί προσδεκτὸν ἐνώπιον τοῦ Ποιήσαντος ἡμᾶς. **Ἀτενίσωμεν εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ** καὶ γινώμεν, ὡς ἔστιν τίμιον τῷ Πατρὶ Αὐτοῦ, ὅτι διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκχυθὲν παντὶ τῷ κόσμῳ μετανοίας χάριν ἐπήνεγκεν (Α' Κλήμ. 7, 2-4 πρβλ. Εἰρην. 3.2.1· 3.11.1). Αὐτὸν τον **κανόνα τῆς πίστεως / τῆς ἀλήθειας**, τον **παραλάμβανε** τὸ μέλος τῆς Ἐκκλησίας μετὰ ἀπὸ μακροχρόνια Κατήχηση, Ἐξορκισμοὺς, προσωπικὴ ἀσκήση καὶ ἀγὼνα κατὰ τὴ Βάπτισή του. Ταυτόχρονα ἀποτελοῦσε **το ερμηνευτικὸ κλειδί** τῆς γνώσεως των Γραφῶν (Λκ. 11, 52). Ονομάστηκε μάλιστα **ἀποστολικός**, ὄχι γιατί ἦταν μὴ θεολογικὴ Σούμα θεωρητικῶν δεσμευτικῶν προτάσεων των Ἀποστόλων (summa theologiae), ἀλλὰ γιατί κατέγραφε πολὺ συνοπτικά τὴ λυτρωτικὴ σταυροαναστάσιμη ἐμπειρία καὶ πίστη που αὐτοὶ (οἱ Ἀπόστολοι) εἶχαν διδάξει στους μαθητὲς τους καὶ ταυτιζόταν με τὴ γνώση τῆς βαθύτερης ἐννοίας καὶ ἀλληλουχίας των ἀποκαλυπτικῶν γεγονότων τοῦ Θεοῦ, ὁ οποίος ἐνεργεῖ πολυμερῶς καὶ ποικιλοτρόπως μέσα στην Ἱστορία²⁴. Ἄρα τὸ δίλημμα Α. Γ. ἢ / καὶ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ ψευδοδίλημμα, καθὼς ἡ Κ.Δ. καὶ ἐρμηνεία τῆς ἀποτελοῦσε κομμάτι τῆς Παράδοσης. Ὅπως θα ἀποδειχθεῖ καὶ στη συνέχεια, τὰ Ευαγγέλια διαδόθηκαν σε ἕνα προφορικό πολιτισμό, ὁ οποίος ἤξερε νὰ ἀπομνημονεύει με ἀκρίβεια καὶ νὰ διατηρεῖ ἀνόθευτες παραδόσεις, ἰδίως ὅταν αὐτὲς συνδέονταν με πρόσωπα ἱερά. Σε ἀντίθεση ἄλλωστε με Βιογραφίες, οἱ οποίες συνεγράφησαν αἰῶνες μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἡρώα τους (ὅπως π.χ. αὐτὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τον Ἀρριανὸ καὶ τον Πλούταρχο), τὸ ἀρχαιότερο Ευαγγέλιο, ὅπως θα ἀποδειχθεῖ, καταγράφηκε μόλις σαράντα χρόνια μετὰ τὴ Σταύρωση τοῦ Ἰησοῦ, ὅσο ζούσαν οἱ πρωταγωνιστὲς καὶ οἱ αὐτόπτες μάρτυρες των γεγονότων, ἐνῶ ἀποπνέουν τὸ ἀρώμα τῆς Παλαιστίνης.

Τρίτον τὸ **κριτήριο τῆς ἀποδοχῆς τους ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα**. Ὅταν ἀναφερόμαστε στην πρώτη Ἐκκλησία δεν ἀναφερόμαστε σε ἕνα πυραμοειδῆ Ὄργανισμό, ὁ οποίος πειθαρχοῦσε τυφλὰ στις ἐπιταγὲς κάποιου Κογκλάβιου/ Διοικητηρίου, ἀλλὰ για ἕνα πραγματικὸ Σώμα ἀποτελούμενο ἀπὸ μέλη ζωντανὰ καὶ χαρισματικά (πρβλ. Unus Christianus = nullus Christianus). Οἱ πρώτοι Χριστιανοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὡς **βασιλεία καὶ ἱερεῖς** (Απ. 1, 6) ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ φυλὴ, τὸ φύλο ἢ τὴν κοινωνικὴ τους τάξη εἶχαν πλήρη συνείδηση ὅτι με τὸ βάπτισμα, τὴ μετοχὴ τους στην Ευχαριστία καὶ τὴ διαρκὴ ἀσκήση-θυσία ὑπερ τοῦ ἄλλου κατεῖχαν τὸ **χρίσμα τοῦ Πνεύματος**

²³ Εισαγωγή 93 κ.ε.

²⁴ Πρβλ. Γ. Φλωρόφσκυ, Ἡ Λειτουργία τῆς Παραδόσεως εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν, Ἁγία Γραφή, Ἐκκλησία, Παράδοσις (Μτφρ. Δ. Τσάμη), 100-127, ἐδὼ 107κε.

και το χάρισμα της διάκρισης των πνευμάτων άρα και των βιβλίων. Στο Α' Ιω. 2, 27 σημειώνεται: *καὶ ὑμεῖς τὸ χρίσμα ὃ ἔλαβετε ἀπ' αὐτοῦ, μένει ἐν ὑμῖν καὶ οὐ χρεῖαν ἔχετε ἵνα τις διδάσκη ὑμᾶς, ἀλλ' ὡς τὸ αὐτοῦ χρίσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων καὶ ἀληθές ἐστὶν καὶ οὐκ ἔστιν ψεῦδος, καὶ καθὼς ἐδίδαξεν ὑμᾶς, μένετε ἐν Αὐτῷ.*

Σημειώνει ο Ωριγένης: *Ὡσπερ ἐν τῷ πάλαι λαῷ πολλοὶ προφητεῖαν ἐπηγγέλλοντο, ἀλλὰ τούτων τινὲς μὲν ἦσαν ψευδοπροφήται, τινὲς δὲ ἀληθῶς προφήται, καὶ ἦν χάρισμα τῷ λαῷ διακρίσις πνευμάτων, ἀφ' οὗ ἐκρίνετο ὁ τε ἀληθῆς προφήτης καὶ ὁ ψευδώνυμος· οὕτω καὶ νῦν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὰ εὐαγγέλια πολλοὶ ἠθέλησαν γράψαι, ἀλλ' οἱ δόκιμοι τραπεζῖται οὐ πάντα ἐνέκριναν, ἀλλὰ τινα αὐτῶν ἐξελέξαντο (Ομιλία στο Λουκά 1.3-4). Τα μέλη της συναγωγῆς της Βεροίας, προτοῦ αποδεχθῶν τον λόγο του Παύλου και Σίλα και ασπαστοῦν το κήρυγμά του ανέκριναν καθ' ἡμέραν τὰς Γραφὰς εἰ ἔχει ταῦτα οὕτως (Πρ. 17, 11), προκειμένου να τον αποδεχθῶν αυτόν (το λόγο) όχι ως λόγο ανθρώπου, αλλά ως λόγο Θεοῦ (Α' Θεσ. 2, 13). Εάν οι δοξασίες, οι οποίες εμπεριέχονταν στα αναγνώσματα ήταν αιρετικές, δεν αποτύπωναν δηλ. την πληρότητα της αλήθειας, αλλά είχαν αναμειγμένη το μέλι - την αλήθεια με τη χολή - πλάνη και δεν αποπνεόταν πνευματική χάρις κατά την ανάγνωσή του, το βιβλίο απορριπτόταν ακόμα και όταν ο συγγραφέας έφερε (ψευδῶς βέβαια) το όνομα ενός κορυφαίου μαθητή, όπως ήταν ο Πέτρος. Η Εκκλησία είναι ζωντανός θεανθρώπινος οργανισμός ο οποίος αφομοιώνει τα στοιχεία που χρειάζεται ενώ απορρίπτει ό,τι είναι άχρηστο και επιβλαβές. Γι' αυτό και έδινε ιδιαίτερη σημασία στο ποια βιβλία αναγιγνώσκονταν-δημοσιεύονταν (σύμφωνα με τον κανόνα του Μουρατόρι) στη λατρεία της.*

Αντιμετωπίζοντας ο Αντιοχείας Σεραπίωνας (190 μ.Χ.· Ε.Ι. 6.12.2) την ανάγνωση του Ευαγ. Πέτρου από την εκκλησία της Ρόσσου (το οποίο εχρησιμοποιείτο για να κατοχυρώσει εκεί θέσεις των δοκητιστών), ως **«τρόπων μέτοχος και θρόνων διάδοχος των αποστόλων»** σημειώνει τα εξής: *ἡμεῖς γάρ, ἀδελφοί, καὶ Πέτρον καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους ἀποδεχόμεθα ὡς Χριστόν, τὰ δὲ ὀνόματι αὐτῶν ψευδεπίγραφα ὡς ἔμπειροι παραιτούμεθα, γινώσκοντες ὅτι τὰ τοιαῦτα οὐ παρελάβομεν!* Οι πρώτοι χριστιανοί ήξεραν συνεπώς να διακρίνουν την φωνή του ποιμένα τους και να απορρίπτουν κάθε απομίμηση και νόθευσή της.

Υπήρξαν και κάποιοι άλλοι παράγοντες, οι οποίοι συνετέλεσαν στον προσδιορισμό του Κανόνα. α) Περί το 90 μ.Χ. οριοθετείται ο κανόνας της Π.Δ. από το **συνέδριο των ραββίνων στην Ιάμνεια**²⁵. Ακριβώς τότε αποκλείστηκαν οριστικά και οι χριστιανοί από τη Συναγωγή, οι οποίοι μέχρι τότε θεωρούνταν ιουδαϊκή αίρεση/παραφυάδα. Ορίστηκε μάλιστα καθημερινή Προσευχή/ Κατάρα εναντίον τους. Η συζήτηση περί των Γραφών στον Ιουδαϊσμό και ο διωγμός από αυτόν της Εκκλησίας, προκάλεσε την τελευταία να συγκροτήσει τις δικίες της Γραφές, διατηρώντας όμως πάντα τον συνδετικό κρίκο με την Π.Δ., με τη συνείδηση ότι αποτελεί το νέο/αληθινό Ισραήλ²⁶. β) Επίδραση επίσης άσκησε και η **αίγλη της πόλης/περιοχής** εκείνης που έγινε παραλήπτρια κάποιου έργου (η Συρία ως παραλήπτρια των Μτ, Ιακ, Ιούδα/ η Ρώμη των Ρωμ., Μκ., Ακ.+Πρ., Εβρ. / η Ελλάδα και Μ. Ασία των επιστολών του Παύλου, των έργων του Ιωάννη και εκείνων του Λουκά). Από τον κατάλογο των περιοχών που βάσει αρχέγονων εσωτερικών και εξωτερικών μαρτυριών έγιναν αποδέκτες των 27 βιβλίων παραδόξως απουσιάζει η πολιτιστική πρωτεύουσα της Μεσογείου, η Αλεξάνδρεια, η οποία κατόπιν συνδέθηκε με τη συγγραφή του Μκ. γ) **Η μετάφραση των χριστιανικών Γραφών** σε ξένες γλώσσες ιδίως τον 3^{ον} και 4^ο αι. μ.Χ. προϋπόθετε την οριοθέτηση του Κανόνα της. δ) Στον τελευταίο **μεγάλο διωγμό του Διοκλητιανού το 303 μ.Χ.**, εκτός των άλλων ποινών, προβλεπόταν η κατάσχεση και καταστροφή των ιερών βιβλίων των χριστιανών. Αυτό οδήγησε τους τελευταίους στο να παραδίδουν στους διώκτες τους αντί των πραγματικών Γραφών άλλα απόκρυφα και νόθα χριστιανικά βιβλία κάτι το οποίο συνέτεινε στην παγίωση του Κανόνα της Εκκλησίας.

²⁵ Το Συνέδριο αυτό στην Ιάμνεια, δυτ. της Ιερουσαλήμ όπου εγκατέστησε τη σχολή του ο Johanan ben Yakkai και κατόπιν ο Γαμαλιήλ ο Β', δεν αποτελούσε κατ' ουσίαν Σύνοδος, αφού δεν συμμετείχαν εκπρόσωποι όλων των ιουδαϊκών μεριδών ενώ δεν εντάχθηκαν καινούργια βιβλία στον Κανόνα ούτε αποκλείστηκαν άλλα. Αναγνωρίστηκαν τα ήδη εν χρήσει (Δ' Εσδρ. 14.45). Συζητήθηκε επίσης η κανονικότητα του Εκκλησ. του Άσματος και της Εσθήρ.

²⁶ Ο Χριστιανισμός παρέλαβε από τον Ιουδαϊσμό τον όρο *άγιες γραφές* (Β' Τιμ. 3, 16) και την έννοια της θεοπνευστίας. Σημειωτέον ότι ακόμη μέχρι σήμερα η Εκκλησία ορθά δεν χρησιμοποιεί τον όρο *θεία* Γραφή αλλά *αγία* Γραφή, καθότι το ακανθώδες θέμα του Κανόνα ιδίως όσον αφορά στα βιβλία της Π.Δ. δεν έχει απολύτως διευθετηθεί.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ιδίως στην περίπτωση των Ευαγγελίων, η Εκκλησία πρώτον δεν αποδέχτηκε ένα Ευαγγέλιο «κατά τους Δώδεκα Αποστόλους», αλλά καθιέρωσε **τέσσερα**, τα οποία εκτός από ομοιότητες παρουσιάζουν και διαφορές, οι οποίες αφορούν κυρίως στην αρχή (γέννηση – παιδική ηλικία) και στο τέλος Του (αναστάσιμες εμφανίσεις και διδασκαλίες) και προκαλούν την έρευνα του ακροατή/αναγνώστη. Δεύτερον: η Εκκλησία απέρριψε Ευαγγέλια τα οποία αποδίδονταν ψευδώς στον Πέτρο, στο Θωμά και σε άλλους «στόλους» της Πρώτης Εκκλησίας. Αντιθέτως υιοθέτησε την αυθεντικότητα δύο Ευαγγελίων συγγραφέων, οι οποίοι δεν ανήκαν στον κύκλο των Δώδεκα (Μάρκος-Λουκάς), αλλά και του Ματθαίου: ενός μαθητή πρώην τελώνη, ο οποίος δε διέθετε το κύρος των τριών κορυφαίων που συνέθεταν το στενό κύκλο Του. Το ότι η **πληρότητα της αλήθειας** αποτέλεσε βασικό κριτήριο επιλογής, αποδεικνύεται περὶτρανα και από τον τρόπο που εκθέτουν οι Ευαγγελιστές τα γεγονότα. Ο ίδιος ο Μάρκος δε διστάζει να καταγράψει τη σκηνή κατά την οποία ο δάσκαλός του, ηγέτης της Πρώτης Εκκλησίας, Πέτρος, αποκαλείται Σατανάς, ενώ λίγο πριν έχει μακαριστεί (Μκ. 8, 33). Αργότερα θα προδώσει τον Ιησού και θα τον εγκαταλείψει (Μκ. 14).

Έτσι διαμορφώθηκε στην Εκκλησία καταρχάς η **συλλογή των επιστολών του Παύλου**²⁷, μάλλον στην Έφεσο²⁸ και ακολούθησε η συλλογή των τεσσάρων Ευαγγελίων. Ήδη στην Α' Τιμ. (5, 18) ως Γραφή θεωρείται τόσο το Δευτερονόμιο (25, 4) όσο και το Ευαγγέλιο του Ματθαίου (10, 10): *Λέγει γάρ ἡ Γραφή, «Βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμῶσεις»· καί, «Ἄξιός ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ»*. Αποστολικοί Πατέρες στις αρχές του 2^{ου} αι. μ.Χ. παραπέμπουν σε ευαγγελικά χωρία κυρίως του Ματθαίου με τη λέξη *γέγραπται*, με την οποία εισάγουν και τα χωρία της Π.Δ. (Επιστ. Βαρνάβα 4, 14· Διδαχή 8, 2· Διάλ. Τρύφ. 10, 2· 100, 1). Ο μαθητής του Ιουστίνου Τατιανός περί το 170 μ.Χ. στο *Διατεσσάρων* (μουσικός αρχαίος όρος δηλωτικός του μουσικού οργάνου του Αρμονίου ή του διαστήματος της τετάρτης), το οποίο χρησιμοποιούσε η Συριακή Εκκλησία μέχρι και τον 4^ο αι. μ.Χ., θεωρεί ως πρότυπό του ακριβώς τα τέσσερα απομνημονεύματα-Ευαγγέλια, επειδή προφανώς έχαιραν ήδη στην εποχή του την απόλυτη αυθεντία που έχουν και σήμερα.

Το **τετράμορφο του Ευαγγελίου** διακήρυξε ο αγ. Ειρηναίος επίσκοπος Λυών, αντιμετωπίζοντας τους Εβωνίτες, οι οποίοι προτιμούσαν το Μτ., το Μαρκίωνα που χρησιμοποιούσε το Λκ. (χωρίς τα κεφ. 1-2), τους οπαδούς του Ουαλεντίνου που πρότειναν το Ιω. και εκείνους που επικαλούνταν μόνο το Μκ. ισχυριζόμενοι πως ο Χριστός παρέμεινε απαθής, ενώ ο Ιησούς ήταν παθητός (Κατά Αιγ. 3, 11.8). Τεκμηρίωσε το τετράμορφο κοσμολογικά και αγιογραφικά: α) στους τέσσερις ορίζοντες και στα τέσσερα πνεύματα (ανέμους) στους οποίους έχει κατασπαρεί η Εκκλησία (οριζόντια - οικουμενική διάσταση) και β) στις τέσσερις συνολικά διαθήκες και στα τέσσερα ζώα του οράματος της κλήσης εις Προφήτην του ιερέα Ιεζεκιήλ, ενώ αυτός ευρισκόταν στην εξορία («κάθετα», ως τελικό στάδιο της Θείας Οικονομίας). Η ενότητα των τεσσάρων Ευαγγελίων θεμελιώνεται στον ένα Λόγο αλλά και στο ένα άγ. Πνεύμα. Ενώ μάλιστα στο Α' Τιμ. 3, 15 η Εκκλησία αποτελεί το στόλο και το εδραίωμα της αλήθειας ο Ειρηναίος σημειώνει *στόλος δὲ καὶ στήριγμα ἐκκλησίας τὸ Εὐαγγέλιον καὶ Πνεῦμα ζωῆς*.

Το ενδιαφέρον αυτό κείμενο είναι το εξής²⁹: *Επειδή είναι τέσσερα είναι τα σημεία του κόσμου στον οποίο ζούμε, και τέσσερις οι διευθύνσεις των ανέμων ακόμα η Εκκλησία έχει διασπαρεί σε όλη τη γη*

²⁷ Σχετικά με το σώμα των παύλειων επιστολών βλ. <http://www.religion-online.org/showarticle.asp?title=91>

²⁸ Αυτές τις επιστολές σύμφωνα με τη Β' Πε. ορισμένοι διαστρέβλωναν προς ιδίαν τους καταστροφή (3, 16).

²⁹ Η μετάφραση έχει ληφθεί από το Αγ. Ειρηναίου, *Ελεγχος και Ανατροπή της Ψευδωνύμου Γνώσεως*. Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια υπό Αρχιμ. Ειρ. Χατζηεφραιμίδη, Θεσσαλονίκη 1991. Το πρωτότυπο κείμενο είναι το εξής: *Επει γάρ τέσσαρα κλίματα τοῦ Κόσμου ἐν ᾧ ἐσμὲν καὶ τέσσαρα καθολικὰ πνεύματα, κατέσπαρται δὲ ἡ ἐκκλησία ἐπὶ πάσης τῆς γῆς, στόλος δὲ καὶ στήριγμα ἐκκλησίας τὸ εὐαγγέλιον καὶ Πνεῦμα ζωῆς, εἰκότως τέσσαρας ἔχειν αὐτὴν στόλους πανταχόθεν πνεόντας τὴν ἀφθαρσίαν καὶ ἀναζωπυροῦντας τοὺς ἀνθρώπους. Ἐξ ὧν φανερόν ἐστι ὅτι ὁ τῶν ἀπάντων Τεχνίτης Λόγος, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβιμ καὶ συνέχων τὰ πάντα, φανερωθεὶς τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκεν ἡμῖν τετράμορφον τὸ εὐαγγέλιον, ἐνὶ δὲ Πνεύματι συνεχόμενον. Καὶ τὰ εὐαγγέλια οὖν τούτοις σύμφωνα, ἐν οἷς ἐγκαθέζεται Χριστός [...] Τὸ μὲν γὰρ κατὰ Ἰωάννην τὴν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἡγεμονικὴν αὐτοῦ καὶ ἐνδοξον γενεάν ἐκδιηγείται, λέγων· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Τὸ δὲ κατὰ Λουκᾶν, αἰτε ἱερατικοῦ χαρακτήρος ὑπάρχων, ἀπὸ Ζαχαρίου τοῦ*

και στύλος της και στήριγμά της είναι το Ευαγγέλιο και το Πνεύμα που ζωοποιεί, είναι φυσικό να έχει τέσσερεις στύλους, που πνέουν από παντού αφθαρσία και ζωοποιούν τους ανθρώπους. **Ο Λόγος, ο Δημιουργός των πάντων, που κάθεται πάνω στα Χερουβείμ και συνέχει τα πάντα και φανερώθηκε στους ανθρώπους, Αυτός μας έδωσε το τετράμορφο Ευαγ., που διέπεται από ένα Πνεύμα [...]** Τα Χερουβείμ έχουν τέσσερα πρόσωπα κι εικονίζουν την παρουσία του Χριστού. Το πρώτο ζώο είναι όμοιο με **λιοντάρι**, που χαρακτηρίζει το δραστήριο, το ηγεμονικό το βασιλικό, **ο μόσχος** την ιερατική κι ιερουργική τάξη, ο άνθρωπος την παρουσία του ανθρώπου κι ο αετός τη χάρη, που δόθηκε στην Εκκλησία με την επιφοίτηση του αγ. Πνεύματος. Και τα Ευαγγέλια συμφωνούν. Έχουν την ίδια μορφή με τα Χερουβείμ, επί των οποίων κάθεται ο Χριστός Το κατά Ιωάννη την ηγεμονική κι ένδοξη καταγωγή του από τον Πατέρα, το κατά Λουκά τον ιερατικό χαρακτήρα, ο Ματθαίος τη γέννηση ως ανθρώπου [...] τον τύπο του πράου και ταπεινόφρονα ανθρώπου [...] ο Μάρκος από το προφητικό Πνεύμα, που επιφοίτησε εξ ύψους στους ανθρώπους δείχνει την πτερωτική εικόνα του Ευαγγελίου. Γι' αυτό κι είναι σύντομο και το κήρυγμα το κάνει επιτροχάδην. Είναι προφητικός ο χαρακτήρας του.. Ο ίδιος ο Λόγος του Θ. στους μεν προ του Μωυσή πατριάρχες μιλούσε ως ένδοξος Θεός, στην εποχή του Νόμου απένεμε το ιερατικό αξίωμα και μετά έγινε άνθρωπος κι έστειλε σε όλη τη γη τη δωρεά του αγ. Πνεύματος [...] Γι' αυτό και δόθηκαν στην ανθρωπότητα **τέσσερεις γενικές διαθήκες** (μία του κατακλυσμού με το ουράνιο τόξο, δεύτερη του Αβραάμ με το σημείο της περιτομής, τρίτη η νομοθεσία επί του Μωυσή, τέταρτη η του Ευαγγελίου με τον Κύριο ημών Ι. Χριστό [...]) Είναι ανόητοι κι αμαθείς, επί πλέον δε κι αυθάδεις όσοι αρνούνται τη μορφή του Ευαγγελίου και εισάγουν περισσότερες μορφές (για να φανούν ότι βρήκαν περισσότερα από την αλήθεια) είτε λιγότερες (για να αρνηθούν τις οικονομίες του Θεού³⁰).

Ο πρώτος **σωζόμενος** γραπτός Κανόνας της χριστιανικής Εκκλησίας είναι ο παλίμψηστος Κανόνας του Μουρατόρι³¹. Είναι εκπληκτικό ότι στους δύο πρώτους κιόλας αιώνες της ύπαρξης της Εκκλησίας υπήρξε απόλυτη συμφωνία και αποδοχή σχετικά με την κανονικότητα των 22 από τα 27 βιβλία της Κ.Δ. από Εκκλησίες διεσπαρμένες σε όλον τον τότε γνωστό κόσμο, χωρίς μάλιστα να μεσολαβήσει καμία Οικουμενική Σύνοδος. Περί το 200 μ.Χ. στην Ανατολή και Δύση ήταν πλήρως αναγνωρισμένη η αυθεντία των τεσσάρων Ευαγγελίων, των 13 επιστολών του Παύλου, των Πρ, της Α' Ιω. και Α' Πε. Υπήρξαν βέβαια και καινοδιαθηκικά βιβλία που αμφισβητήθηκαν κυρίως για δογματικούς λόγους όπως η Εβρ. στη Δύση και η Αποκ. στην Ανατολή³². Αυτό αποδεικνύει τον εξονυχιστικό κριτικό έλεγχο που ασκούσε η Εκκλησία σε κάθε χριστιανικό βιβλίο όσον αφορά στην κανονικότητά του.

ιέρως θυμίωντος τῷ Θεῷ ἤρξατο· ἤδη γὰρ ὁ σιτευτὸς ἠτοιμάζετο μόσχος, ὑπὲρ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ νεωτέρου παιδὸς μέλλων θύεσθαι. Τὸ δὲ κατὰ Ματθαῖον τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ γέννησιν κηρύττει, λέγων· Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. Τὸ δὲ κατὰ Μάρκον ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ Πνεύματος, τοῦ ἐξ ὕψους ἐπιόντος τοῖς ἀνθρώποις, τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο λέγων· Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου, ὡς γέγραπται ἐν Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ. **Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ** τοῖς μὲν πρὸ Μωϋσέως πατριάρχαις κατὰ τὸ θεϊκὸν καὶ ἐνδοξον ὠμίλει, τοῖς δὲ ἐν τῷ Νόμῳ ἱερατικὴν τάξιν ἀπένειμεν· μετὰ δὲ ταῦτα ἄνθρωπος γενόμενος, τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς πᾶσαν ἐξέπεμψε τὴν γῆν, σκεπάζων ἡμᾶς ταῖς ἑαυτοῦ πτέρυξιν. Ὅποια οὖν ἡ πραγματεία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοιαύτη καὶ τῶν ζῶων ἡ μορφή· καὶ ὅποια ἡ τῶν ζῶων μορφή, τοιοῦτος καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ εὐαγγελίου· τετράμορφα γὰρ τὰ ζῶα, τετράμορφον καὶ τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἡ πραγματεία τοῦ Κυρίου. Καὶ διὰ τοῦτο **τέσσαρες ἐδόθησαν καθολικαὶ διαθήκαι** τῇ ἀνθρωπότητι· μία μὲν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τῷ Νῶε, ἐπὶ τοῦ τόξου· δευτέρα δὲ τῷ Ἀβραάμ, ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς περιτομῆς· τρίτη δὲ ἡ τῆς νομοθεσίας διὰ Μωϋσέως· τέταρτη δὲ ἡ τοῦ εὐαγγελίου διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

³⁰ Με τους τέσσερεις νόμους με τους οποίους παιδαγωγῆσε ο Θεός την ανθρωπότητα και με αναφορά στους τέσσερεις καρπούς των Κρ. 9, 8-15 παραλληλίζει τα Ευαγγέλια και ο Μεθόδιος στο Συμπ. 10, 2 (18, 196). Πρβλ. ὑστερους παραλληλισμούς με τη γη-δικαιοσύνη, το νερό - σωφροσύνη, αέρα - ανδρεία, αιθέρα - φρόνησις αλλά και την πίστη, πρακτική, φυσική και θεολογική φιλοσοφία (Μάξιμος 91, 1245). Το μέλι, τον οίνο, το γάλα, το έλαιον αλλά και τα τέσσερα καθολικά πνεύματα (Γερμανός 98, 413).

³¹ Από το όνομα του Ιταλού ιστοριογράφου που τον ανακάλυψε το 1740 στην αμβροσιανή Βιβλιοθήκη Μιλάνου. Πρβλ. Σ. Ν. Σάκκου, Ο Κατάλογος Μουρατόρι. Συμβολή εις την Εισαγωγὴν εις την Καινὴν Διαθήκην, Θεσσαλονίκη 1970.

³² Ο Σ. Σάκκος (Ο Κατάλογος του Μουρατόρι, 28) τονίζει ότι την αμφισβήτησή τους προκάλεσαν η εμφάνιση του Χιλιασμού στην Ανατολή και εκείνων των ελληνοφώνων στην Ρώμη που αρνούσαν την δυνατότητα μετανοίας μετά το Βάπτισμα (Εβρ. 6, 4-6). Αργότερα επιστημάνθηκαν οι γλωσσικές διαφορές και ακολουθήθηκε η μέση οδός ότι δηλ. είναι κανονικές αλλά δεν είναι του Παύλου (ο Τερτυλιανός δεχόταν την Εβρ. κανονική επιστολή του Βαρνάβα και του Ιωάννη) και του θεολόγου Ιωάννη.

Για να φανεί η επιλεκτικότητα της Εκκλησίας ως μέτρο σύγκρισης μπορεί να ληφθεί το **Ευαγγέλιο του Θωμά**, το οποίο μαρτυρείται ήδη από τον Ιππόλυτο (+235). Ανακαλύφθηκε το 1945 μαζί με άλλα χειρόγραφα, ενταφιασμένα στη λάσπη του Νείλου στο Nag Hammadi της Άνω Αιγύπτου³³. Περιέχει **114 ρήσεις του Ιησού** με παραβολικό, προφητικό, σοφολογικό και νομικό χαρακτήρα, Επιγράφεται ως εξής: *Αυτά είναι τα απόκρυφα λόγια που είπε ο Ιησούς ο ζων και κατέγραψε ο Δίδυμος (sc: εννοούσαν αδελφός του Χριστού) Ιούδας Θωμάς και είπε όποιος βρίσκει την ερμηνεία αυτών των λόγων δε θα γευθεί το θάνατο*. Φαίνεται ότι συνεγράφη το 2^ο αι. μ.Χ. μάλλον στη Συρία³⁴. Απηχεί ίσως και αυθεντικά λόγια του Ιησού, είναι γι' αυτό επιστημονικά ενδιαφέρον. Παραδίδει όμως και ρήματα πανθεϊστικά ή και ακόμα μισογυνικά, εντελώς ξένα προς την διδασκαλία του Ιησού. Για παράδειγμα το Ευαγγέλιο αυτό κατακλείεται με την φράση: *Ο Σίμων Πέτρος είπε σ' αυτούς: « ας φύγει από μας η Μαριάμ γιατί οι γυναίκες δεν είναι άξιες της ζωής». Ο Ιησούς είπε: «Να θα την ελκύσω, ώστε να την κάνω άνδρα, για να γίνει και αυτή πνεύμα ζωντανό όμοιο με εσάς τους άνδρες. Γιατί κάθε γυναίκα που θα γίνει άνδρας θα εισέλθει στη βασιλεία των Ουρανών»*. Η μαθητεία του Ιησού επιτυγχάνεται με την εγκατάλειψη του κόσμου, αφού η ύλη και (συνεπώς και) η σάρκα αποτελούν στο Ευαγγέλιο αυτό συνώνυμα του θανάτου, ενώ η αυτογνωσία συνιστά το μέσον της θεογνωσίας.

Από την αντικειμενική σύγκριση των κανονικών και των αποκρύφων κειμένων³⁵ αποδεικνύεται αβίαστα ότι τα πρόσωπα που συναποφάσισαν τον Κανόνα είχαν μια σαφή και ισορροπημένη θεώρηση του Ευαγγελίου του Ιησού και έντονη κριτική διάθεση έναντι κάθε πληροφορίας που αφορούσε στο διδάσκαλό της. Ο Κανόνας δεν αποτέλεσε συνεπώς το αποτέλεσμα εσωτερικών ενδοεκκλησιαστικών ζυμώσεων και πολιτικών παρεμβάσεων, αλλά συνιστά το αποκαταστάλλαγμα της εμπειρίας των πρώτων χριστιανών σχετικά με τη γνησιότητα των βιβλίων. Δεν επεβλήθη από κάποιες Συνόδους του 4^{ου} αι. (η πρώτη Οικουμενική Σύνοδος άλλωστε δεν ασχολήθηκε καθόλου με το θέμα), αλλά καθιερώθηκε αβίαστα στη συνείδηση των χριστιανών. **Αποτελεί το άθροισμα των αυθεντικών βιβλίων και όχι κάποιο λογοκριμμένο και επιβαλλόμενο από την Εκκλησία κατάλογο κάποιων συγγραμμάτων**. Όπως καμία Μουσική Ακαδημία δεν καθιέρωσεως κλασικά τα έργα του Μπαχ και του Μπετόβεν έτσι και καμία Σύνοδος δεν επέβαλε την ανάγνωση των συγκεκριμένων Ευαγγελίων³⁶.

Το 367 μ.Χ. ο **Μέγας Αθανάσιος** στην 39^η εορταστική του Επιστολή³⁷ έχοντας πλήρη συνείδηση της αποστολικής διαδοχής και παράδοσης, διακρίνει τα **θεόπνευστα κανονιζόμενα** βιβλία της Α.Γ., τα οποία μόνα αποτελούν πηγές της σωτηρίας, από τα **απόκρυφα** (τα οποία εξαπατούν και με τους τίτλους και με το περιεχόμενο) και τα **αναγιγνωσκόμενα**³⁸. Τα τελευταία (Σοφ. Σολ., Σοφ. Σιράχ, Εσθήρ, Ιουδήθ, Τωβία, Διδαχή, Ποιμήν) δεν ανήκουν στα θεόπνευστα, αλλά ωφελούν τον αναγνώστη. Για πολλά όμως χρόνια ακόμη θα υπάρξει προβληματισμός όσον αφορά στην ένταξη της Αποκ. στον κανόνα. Επίσης στη Συρία μέχρι τον 4^ο αι. αναγιγνώσκονταν το Διατεσσάρων, οι

³³ Σχετικά με το απόκρ. Ευαγγέλιο του Θωμά βλ. <http://home.epix.net/~miser17/Thomas.html>.

³⁴ Ι. Δ. Καραβιδοπούλου, Το Γνωστικό Ευαγγέλιο Θωμά, *Απόκρυφα Κείμενα Α'*, Θεσσαλονίκη: Πουρναρά 1999, 301-326.

³⁵ Καταρχάς ο όρος σήμαινε εκείνο το κείμενο ή εκείνη την παράδοση, που εμπειριείχε τόσο «υψηλή» θεολογία ώστε έπρεπε να μη δημοσιοποιηθεί (Δν. 12, 9-10- Δ' Έσδρ. 14, 44 κε.). Στο Κολ. 2, 3 σημειώνεται ότι εν Χριστώ *είσιν πάντες οί θησαυροί τής σοφίας και γνώσεως απόκρυφοι*. Με τον όρο σημαίνεται ότι οι θησαυροί αυτοί είναι κρυμμένοι στον Χριστό, όχι για να μην φανερωθούν στους ανθρώπους, αλλά ότι είναι φυλαγμένοι με μοναδικό τρόπο σαν σε "θησαυροφυλάκιο" από το οποίο αντλεί ο πιστός. Στους Πατέρες κατόπιν ο όρος έλαβε αρνητική χροιά. Σήμαινε όλα τα εκείνα βιβλία των αιρετικών (Κλήμ Αλεξ. Στρωμ. Α. 15. Γ 4), όπως και ο όρος hissonim στους ραββίνους, τα οποία βρίσκονται εκτός Κανόνα και περιέχουν αναξιόπιστες και αναληθείς πληροφορίες βασιζόμενες είτε στο Ιω. 20, 30 (Πολλά μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν [αὐτοῦ], ἃ οὐκ ἔστιν γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ) είτε στο Β' Κορ. 12, 2: *οἶδα ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα, ὁ Θεὸς οἶδεν, ἄρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ*. Πρβλ. Ι. Δ. Καραβιδοπούλου, *Απόκρυφα Κείμενα Α'*, Θεσσαλονίκη: Πουρναρά 1999, 301-326. Στους Προτεστάντες ο όρος σημαίνει τα 15 εκείνα δευτεροκανονικά κατά τους Ρωμαιοκαθολικούς βιβλία τα οποία ενώ συμπεριλαμβάνονται στους Ο', έχουν τεθεί εκτός του εβραϊκού κανόνα. Τα υπόλοιπα ονομάζονται *ψευδεπίγραφα*.

³⁶ L. Strobel, *Der Fall Jesus. Ein Journalist auf der Suche nach der Wahrheit*, Willow Greek Edition 1999, 78.

³⁷ Πρβλ. Σ. Σάκκου, *Η ΛΘ' Εορταστική Επιστολή του Μ. Αθανασίου. Συμβολή εις την Εισαγωγήν εις την Κ. Διαθήκην*, Θεσσαλονίκη 1974.

³⁸ Ο Ευσέβιος (3.3.25) επί τη βάσει του Κλήμ. Αλεξανδρέα είχε διακρίνει τα *ομολογούμενα, τα αντιλεγόμενα και τα νόθα*.

Πρ. και 15 επιστολές (Εβρ. και Γ' Κορ.), ενώ ακόμη και στις αρχές του 5^{ου} αι. αμφισβητούνταν οι Καθολικές Β' Πε., Β' Γ' Ιω. και η Αποκ.³⁹

Γ. Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΤΗΣ Κ.Δ.

Ερώτηση: Με δεδομένο ότι δεν σώζεται ούτε ένα πρωτότυπο / αυτόγραφο από τα βιβλία της Καινής Διαθήκης⁴⁰, πώς μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι αυτή η Κ.Δ. που χρησιμοποιούμε ταυτίζεται με όσα καταρχήν συνεγράφησαν;

Αυτόγραφα υπάρχουν στον κόσμο μετά το 12^ο αι. μ.Χ. Τα υπόλοιπα κείμενα της αρχαίας φιλολογίας σώζονται σε **αντίγραφα**. Όσα πιο **πολλά** αντίγραφα έχουμε και μάλιστα από **διαφορετικούς χώρους** και όσο πιο πολύ **χρονικά** εγγίζουν στο χρονικό σημείο της συγγραφής του πρωτοτύπου, τόσο περισσότερα βεβαιωνόμαστε για την πιστότητα του παραδεδομένου κειμένου.

Η Α.Γ. κατέχει μόνη της το **12% των αρχαίων χειρογράφων**, ενώ το υπόλοιπο το μοιράζονται 2.100 αρχαίοι συγγραφείς, 600 ειδωλολάτρες και 1500 χριστιανοί⁴¹. Τα χειρόγραφα της Α.Γ. είναι τα **αρχαιότερα** όλων. Η Βίβλος έχει περίπου 300 χειρόγραφα πριν τον 9^ο αι., την περίοδο δηλ. κατά την οποία εμφανίζονται πλήρη χειρόγραφα των αρχαίων Ελλήνων και Λατίνων συγγραφέων. Προκειμένου να υπάρξει κάποιο μέτρο σύγκρισης, ας σημειωθεί ότι το πιο διαδεδομένο ανάγνωσμα των ελληνιστικών χρόνων, η **Ιλιάδα** του Ομήρου, παραδίδεται σε **650 χειρόγραφα** και η **Οδύσσεια** σε **80**. Από τον 2^ο και 3^ο αι. μ.Χ. σώζονται μόνο σπαράγματα των έργων του Ομήρου και πλήρη χειρόγραφα μόλις από τον 9^ο αι. μ.Χ. (1.800 χρόνια μετά τη συγγραφή του).

Στον παρακάτω πίνακα μπορεί κανείς να διαπιστώσει τη χρονική απόσταση που χωρίζει τα σημαντικότερα κλασικά έργα από το πρώτο ολοκληρωμένο χειρόγραφο αυτών:

Συγγραφέας	Έργα	Συγγραφή	Αρχαιοτ. ολοκληρωμ. χειρ.	Απόσταση
Όμηρος	Ιλιάς και Οδύσσεια	8 ^{ος} αι. π.Χ.	9 ^{ος} αι. μ.Χ.	1800 έτη
Σοφοκλής	Δράματα	5 ^{ος} αι. π.Χ.	10 ^{ος} αι. μ.Χ.	1500
Πλάτων	Διάλογοι	4 ^{ος} αι. π.Χ.	9/10 ^{ος} αι. μ.Χ.	1300
Βιργίλιος	Αινειάς	1 ^{ος} αι. π.Χ.	5 ^{ος} αι. μ.Χ.	500
Τάκιτος	Germania	1 ^{ος} αι. μ.Χ.	15 ^{ος} αι. μ.Χ.	1400
	Κ.Δ.	1^{ος} αι. μ.Χ.	350 μ.Χ.	250

Τα **5.700 χειρόγραφα** της Κ.Δ.⁴², τα οποία διακρίνονται για την επιμέλεια, πολυτέλεια και καλλιτεχνικότητα, χωρίζονται στις εξής κατηγορίες⁴³:

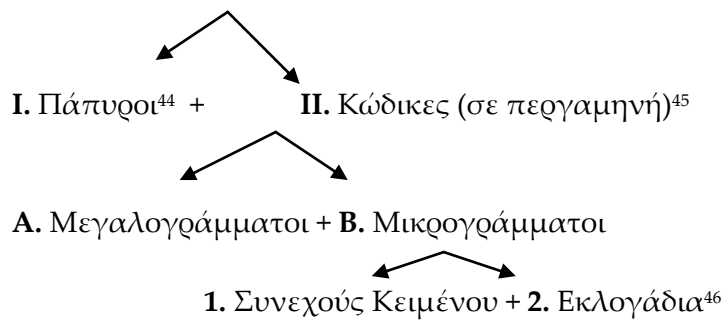
³⁹ Στον κοπτικό Κανόνα είχαν συμπεριληφθεί οι Α' - Β' Κλήμ, ενώ η αιθιοπική Εκκλησία είχε κανόνα με 35 βιβλία (κλημέντεια συγγράμματα και αποφάσεις που αποκαλούνταν *Σύνδοξ*). Ο Σιναϊτικός συμπεριλαμβάνει και την Επιστ. Βαρνάβα και τον Ποιμένα του Ερμά, ενώ ο Αλεξανδρινός τις Α' - Β' Κλήμ που αποδίδονταν στον Κλήμεντα του Φιλ. 4, 3.

⁴⁰ Ο Τερτυλιανός σημειώνει ότι αυτή η επιστολή διαβαζόταν στην Εκκλησία των Θεσσαλονικέων από το πρωτότυπο (Praescript. 36).

⁴¹ Πρβλ. Κ. Σιαμάκη *Η Παράδοσι του Κειμένου της Αγίας Γραφής*, Θεσσαλονίκη 1995. Από 60.000 ελληνικά χειρόγραφα τα **7.300 είναι της Βίβλου**, 5.644 της Κ.Δ. και τα 2.000 της Π.Δ., διασκορπισμένα σε 380 βιβλιοθήκες (οι κυριότερες είναι του αγ. Όρους, του Σινά, των Παρισίων, Αθηνών, Λονδίνου, Βατικανού), τα οποία είναι αδύνατο να ερευνήσει κανείς όλα με αυτοψία.

⁴² Σχετικά με τα χειρόγραφα της Κ.Δ. ενδιαφέρουσες είναι οι ιστοσελίδες http://www.earlham.edu/~seidti/jam/interp_mss.html <http://www.skypoint.com/%7Ewaltzmn/> <http://www.stoa.org/bible/bible.pl> <http://www.kchanson.com/papyri.html> <http://groups.yahoo.com/group/textualcriticism/> <http://rosetta.reltech.org/Ebind/docs/TC/>

⁴³ Το σχεδιάγραμμα ελήφθη από το Π. Κουτλεμάνη, *Εισαγωγή στην Κριτική του Κειμένου της Κ.Δ.*, Θεσσαλονίκη 2001, 98.

Αριθμός	Όνομα	Σύμβολο	Υλικό	Αρχαιότητα
115 ⁴⁷	Πάπυροι	P και εκθέτη (P ¹ ..)	Πάπυρος	100 μ.Χ.-8 ^ο αι. μ.Χ.
316	Μεγαλογράμματοι	Ⲛ, A, B, C.., 01,02,03	Περγαμινή	4 ^ο ς-9 ^ο ς αι. μ.Χ.
2.877	Μικρογράμματοι	1, 2, 3... ⁴⁸	Περγαμινή	9 ^ο ς-15 ^ο ς αι. μ.Χ.
2.432	Λεξιονάρια	I και εκθέτης ⁴⁹	Περγαμινή	

Αρχαιότερος όλων των χειρογράφων της Βίβλου είναι ο πάπυρος P⁵², ο οποίος περιέχει αποσπάσματα από το **Ιω. 18, 31-33. 37** (*Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ· πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς*) και βρίσκεται στο Manchester⁵⁰. Ἐνεκα του στυλ της γραφής, η συγγραφή του τοποθετήθηκε χρονολογικά μεταξύ 98 και 117 μ.Χ. Η ανακάλυψή του συνετέλεσε σε μια **μεγάλη ανατροπή**. Μέχρι εκείνο το σημείο οι «φιλελεύθεροι» θεολόγοι υποτιμούσαν την αξιοπιστία του κατά Ιωάννη, ισχυριζόμενοι ότι αυτό το θεολογικότατο «ποιητικό» κείμενο, όπου μαρτυρείται αδιάφυστα η θεότητα του Λόγου, δεν μπορεί να συγγράφηκε πριν το 160 μ.Χ. Από τη στιγμή κατά την οποία, όμως, ανακαλύφθηκε χειρόγραφο του Ιω. χρονολογούμενο το 120 μ.Χ. στις όχθες του Νείλου, τόσο απόμακρο από τον πιθανό τόπο προέλευσής του (την Έφεσο της Μ. Ασίας ή τη Συρία), έπρεπε η συγγραφή του Ευαγγελίου να τοποθετηθεί σίγουρα πριν το τέλος του 1^{ου} αι. μ.Χ. Όπως σημειώθηκε την εποχή της ανακάλυψης αυτού του παπύρου, έξι τόνοι επιστημονικών εργασιών σχετικά με τον Ιωάννη οδηγήθηκαν στον

⁴⁴ Σχετικά με την επεξεργασία και τη γραφή πάνω σε πάπυρο βλ. http://www.earlham.edu/~seidti/iam/interp_mss.html.

⁴⁵ Η υιοθέτηση του **κώδικα** ως ύλης γραφής και ανάγνωσης μπορεί να παραλληλιστεί με τη σύγχρονη υιοθέτηση εκ μέρους της Εκκλησίας του Διαδικτύου. Σημειωτέον ότι από τα 871 χειρόγραφα του 2^{ου} αι. μ.Χ. σώζονται μόνον 14 κώδικες, εκ των οποίων οι 11 είναι χριστιανικοί. Η κυκλοφορία του κώδικα στον Ιουδαϊσμό επετράπη τον 7^ο αι. μ.Χ. και μόνον για βιβλία μελέτης. Μέχρι σήμερα στην ιουδαϊκή λατρεία χρησιμοποιείται ειλητάριο από δέρμα, γραμμένο με κάλαμο και μελάνι. Προσάδια του κώδικα ήταν οι ενωμένες μεταξύ τους πινακίδες με πείστρωμα κεριού. Ο Ευσέβιος Καισαρείας στο Βίο του Κωνσταντίνου αναφέρει ότι το 331 μ.Χ. ο αυτοκράτορας τον εξουσιοδότησε να του προμηθεύσει πενήντα Βίβλους σε περγαμινή για τις ανάγκες της Εκκλησίας της Πόλης. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η καθιέρωση του κώδικα συνδέεται με τη συγκρότηση του Corpus των παύλειων επιστολών. Βλ. G. H. R. Horsley, *Η Ελληνική της Καινής Διαθήκης. Γλωσσολογικές μελέτες με τη συμβολή Επιγραφών και Παπύρων*. Μτφρ.-Επιμ. Κ. Παπαδημητρίου Θεσσαλονίκη Τμήμα Εκδόσεων Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη 2003, 255-257.

⁴⁶ Παραθέτουν περικοπές προορισμένες να αναγνωσθούν στη Λατρεία. Τα βιβλικά αυτά χειρόγραφα (συνολικά 2403) είναι του 7^{ου} αι. και μεταγενέστερα. Είναι το **Προφητολόγιον** (ανθολογημένο από ολόκληρη την Π.Δ. του οποίου η χρήση εγκαταλείφθηκε πιθανώς το 1204 μ.Χ.), το **Ψαλτήριον** (διατεταγμένο σε 20 καθίσματα, με την προσθήκη των 9 ωδών), ο **Απόστολος** και το **Ευαγγέλιο** ή **Ευαγγελιάριον**, στο οποίο (σε αντίθεση με το Ευαγγελιστάριο) η σειρά των ευαγγελίων είναι Ιω, Μτ., Λκ, Μκ χωρίζεται στο Πασχάλιο και το Μηνολόγιο.

⁴⁷ P. M. Head, *Some Recently Published NT Papyri from Oxyrhynchus An Overview and Preliminary Assessment*, *Tyndale Bulletin* 51 (2000) 1-16.

⁴⁸ Προς δήλωση του περιεχομένου τους παρατίθεται παραπλευρώς άνω δεξιά ως εκθέτης το **e** για τα χειρόγραφα των Ευαγγελίων, το **a** για αυτά των Πράξεων και Καθολικών Επιστολών, το **p** για τις επιστολές του Παύλου και **r** (Revelatio) για την Αποκ.

⁴⁹ Εάν το χειρόγραφο έχει ευαγγέλια μόνον, παρουσιάζεται μόνον το I, αν έχει αποστολικά αναγνώσματα προστίθεται το I^a, και εάν περιέχει περικοπές και από τα δύο τότε σημειώνεται εως I+a.

⁵⁰ Αποκτήθηκε το 1920 στην Αίγυπτο, και ανακαλύφθηκε από τον C. H. Roberts μόλις το 1934 κατά την ταξινόμηση των παπύρων στη βιβλιοθήκη του Rylands. Πρβλ. <http://rylibweb.man.ac.uk/data2/spcoll/greek/>

κάλαθο των αχρήστων⁵¹ Το κατά Ιωάννη περιέχει και το αρχαιότερο ακέραιο χειρόγραφο της Κ.Δ., ο P⁶⁶ (200 μ.Χ.).

Η αναζήτηση παπύρων⁵² έγινε εξ αφορμής της ανακάλυψης ενός αιγυπτιακού ειληταρίου με ένα έργο του Αριστοτέλη από τον κριτικό κειμένων του Βρετανικού Μουσείου F. Kenyon στις αρχές του 20^{ου} αι.. Τα μάτια των ερευνητών στράφηκαν ξαφνικά με βουλμία στους τάφους και τους χώρους απορριμμάτων της Αιγύπτου: στους τάφους, γιατί οι Αιγύπτιοι είχαν το έθιμο να εναποθέτουν δίπλα στο νεκρό πολύτιμα γι' αυτόν αντικείμενα, και στους χώρους απορριμμάτων, γιατί εκεί οι πάπυροι διαφυλάσσονταν σε καλή κατάσταση χωρίς να επηρεάζονται από την υγρασία ενώ οι μετακινήσεις της άμμου, τους προφύλασσαν από τον καυτό ήλιο. Δύο νεαροί, οι Grenfall & Hunt έσκαψαν 1897 στην Οξύρυγχο (την σημερινή Bahnsa) στη λιβυκή έρημο 15 χιλ. δυτικά του Νείλου. Εκεί και στο βορειότερα κείμενο Φαγιούμ ανακάλυψαν 20 χιλιάδες παπύρους εκ των οποίων μερικοί ήταν καινοδιαθηκικοί προερχόμενοι από τον 3^ο αι.

Το εντυπωσιακό είναι ότι κείμενο των παπύρων ήταν ίδιο με εκείνο των μεγάλων κωδίκων του 4^{ου} αι., κάτι που ανέτρεψε την επικρατούσα άποψη ότι το κείμενο παραποιήθηκε όταν επικράτησε ο Χριστιανισμός και θεσπίστηκαν / οριοθετήθηκαν τα δόγματα από τις οικουμενικές Συνόδους. Αποδείχθηκε επίσης ότι η γλώσσα της Κ.Δ. δεν αποτελεί κάποια θεία γλώσσα, αλλά την κοινή «δημοτική» γλώσσα της Εποχής⁵³.

Οι σημαντικότεροι κώδικες οι οποίοι περιέχουν ολόκληρο το κείμενο της Κ.Δ. προέρχονται πιθανότατα από την Αίγυπτο και είναι οι εξής⁵⁴:

1/ **Σιναϊτικός (Σ ή S)**. Προέρχεται από το 340 μ.Χ. και ανακαλύφθηκε με περιπετειώδη τρόπο από το Γερμανό Tischendorf το 1844. Περιλαμβάνει την επιστολή Βαρνάβα και τον Ποιμένα του Ερμά. 2/ **Βατικανός (B)**⁵⁵ από τον 5^ο αι. είναι βιβλιοδετημένος σε πέντε τόμους και βρίσκεται στη βιβλιοθήκη του Βατικανού. Είναι ίσως το αρχαιότερο βιβλίο του κόσμου, δηλ. τόμος με την σημερινή έννοια. Έχει χαθεί ο τόμος με το Εβρ. 9, 14 κε., Ποιμ, Αποκ. 3/ **Αλεξανδρινός κώδικας (A)**, από τον 5^ο αι. ο οποίος περιλαμβάνει και τις δύο επιστολές Κλήμεντος. Έχουν χαθεί οι περικοπές Μτ. 1-24. Ιω. 7-8 και Β' Κορ. 4-12. 4/ παλίμψηστος **Εφραιμιτικός (C)**⁵⁶ από τον 5^ο αι. και ανακαλύφθηκε από τον Tischendorf. 5/ Κώδικας **Βέζα (D)** του 5^{ου} αι., ο οποίος περιέχει πολλές ιδιότυπες γραφές της λεγόμενης «δυτικής» παράδοσης του κειμένου.

Παρά το πλήθος των χειρογράφων, και τα ακούσια ή εκούσια σφάλματα που γίνονταν κατά την αντιγραφή των κειμένων, μόνον 1% του κειμένου της Κ.Δ.⁵⁷ παρουσιάζει παρεκκλίσεις. **Είναι εντυπωσιακό ότι καμιά βασική χριστιανική διδασκαλία δε βασίζεται πάνω σε λανθασμένη ανάγνωση και καμιά αναθεώρηση κάποιας λέξης δεν οδήγησε σε διόρθωση της διδασκαλίας της.** Μια μόνο φράση της Κ.Δ. δεν ανευρίσκεται στα ελληνικά χειρόγραφα. Είναι το χωρίο **Α' Ιω 5, 7**, γνωστό ως **Κόμμα Ιωάννου**: *ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσιν.*

⁵¹ Εντύπωση στην Κοινή Γνώμη προκάλεσε η ανακάλυψη χειρογράφου στο έβδομο Σπήλαιο του Κουμράν (7Q5), το οποίο πιθανολογείται ότι περιέχει το Μκ. 6, 52-53 και χρονολογείται πριν το 70 μ.Χ. Πρβλ. C. P. Thiede, *Die älteste Evangelien-Handschrift?*, Wuppertal: Brockhaus 1992. Χ. Καρακόλη, Περί το χειρόγραφο 7Q5 του Qumran, *Θέματα Ερμηνείας και Θεολογίας της Καινής Διαθήκης*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 2005, 105-130. D. B. Wallace, *7Q5: The Earliest NT Papyrus?* http://www.bible.org/author.php?author_id=1 25/11/06.

⁵² Πληροφορίες σχετικά με τους παπύρους <http://aquila.papy.uni-heidelberg.de/Kat.html> www.csad.ox.ac.uk/POxy/mainmenu.htm www.users.drew.edu/~7Ejmuccigr/papyrology/

⁵³ Πρβλ. M. Reiser, *Die Quelle des neutestamentlichen Griechisch und die Frage des Judengriechischen in der Forschungsgeschichte von 1689-1989*, BZ 49 (2005) 46-59.

⁵⁴ Πλήρη κατάλογο και πληροφορίες βλ. <http://www.kchanson.com/papyri.html> <http://www-user.uni-bremen.de/~wie/texte/Papyri-list.html>

⁵⁵ Τα Ιω. 1-7 έχουν πολλές 'δυτικές' παραλλαγές.

⁵⁶ Είναι παλίμψηστος διότι τον 12^ο αι. γράφτηκε πάνω σε αυτόν η ελληνική μετάφραση των 38 πραγματειών του Εφραίμ του Σύρου.

⁵⁷ Από τις 200.000 παραλλαγές το 95% μπορεί αμέσως να παραθεωρηθεί διότι μαρτυρείται από ασήμαντο αριθμό χειρογράφων. Από τις 10.000 το 95% έγκειται όχι στη σημασία του κειμένου, αλλά στο συλλαβισμό, στη γραμματική ή στην λανθασμένη σειρά των λέξεων. Εάν μια λέξη σε 1.000 χειρόγραφα συλλαβίζεται λάθος, τότε υπολογίζεται ότι υπάρχουν 1.000 παραλλαγές. Από το 5%, τις 500 δηλ. παραλλαγές, μόνον 50 έχουν ειδικό βάρος.

Ακόμα, όμως, κι αν η ίδια η Βίβλος χανόταν, θα μπορούσαμε να ανασυντάξουμε το κείμενό της από τις πρώιμες μεταφράσεις σε **18 γλώσσες**: άμεσα από το ελληνικό πρωτότυπο στα Λατινικά (*Vetus Latina, Itala – Vulgata*⁵⁸ Ιερώνυμου = το διαδεδομένο στο λαό κείμενο), Συριακά (*Vetus Sira/Ευαγγέλιο των χωριστών - Πεσσιτώ*) και Κοπτικά (*σαχιδική, βοχαϊρική, φαγιουμική, μεμφιτική*) και έμμεσα στα Αρμενικά (*βασίλισσα των μεταφράσεων*), Γοτθικά (από τον απόστολο των Γόθων Ουλφίλα), Γεωργιανά, Αιθιοπικά, Ιβηρικά δηλ. Γεωργιανά, Αραβικά, Περσικά και Σλαβονικά. Εάν προστεθούν στα 5.700 ελληνικά χειρόγραφα, τα 8.000–10.000 χειρόγραφα της Κ.Δ. σε λατινική μετάφραση και 8.000 σε αιθιοπική, σλαβική και αρμενική, τότε έχουμε συνολικά **24.000** χειρόγραφα, τα οποία μας παραδίδουν το κείμενό της με απόκλιση μόλις στο 0, 5-1%.

Αλλά κι αν οι μεταφράσεις χάνονταν θα μπορούσαμε να ανασυνθέσουμε τα βιβλία της από τα παραθέματα των Πατέρων. Παραδίδονται 250.000 παραθέματα της Γραφής σε ελληνόγλωσσους μόνον Χριστιανούς συγγραφείς (85.000 της Π.Δ. / 120.000 της Κ.Δ.)⁵⁹. Σε Πατέρες σώζονται και τα ονομαζόμενα άγραφα λόγια του Ιησού, λόγια δηλ. τα οποία δεν παρατίθενται στην Κ.Δ.

Σημειώτέον ότι η Βίβλος είναι το πρώτο κείμενο, το οποίο μεταφράστηκε παγκοσμίως (η Τορά από τους 70 [72] ερμηνευτές το 250 π.Χ. στην Αλεξάνδρεια) και κυκλοφορήθηκε τυπωμένο (η λατινική Βουλγάτα) από το Γουτεμβέργιο το 1441. Την «ελληνική» Κ.Δ. τύπωσε πρώτος ο Ελβετός τυπογράφος **Froben**, ο οποίος ανέθεσε την επιμέλεια της νέας εκδόσεως στον ουμανιστή **Έρασμο** από το Ρότερνταμ. Ολοκληρώθηκε σε έξι μήνες και τυπώθηκε **το 1516 στην Βασιλεία**. Το κείμενό της όμως βασίσθηκε ουσιαστικά σε ελάχιστα ύστερα χειρόγραφα, ενώ η ίδια η μετάφραση ήταν πρόχειρη. Οι τελευταίοι έξι στίχοι της Αποκάλυψης μάλιστα επειδή έλειπαν από το μοναδικό χειρόγραφο που διέθετε ο μεταφραστής, αποτελούν ελεύθερη απόδοση του ιδίου του Εράσμου από το λατινικό κείμενο στα ελληνικά. **Το 1520 μ.Χ.** κυκλοφορήθηκε η πολύγλωσση (ελληνική και λατινική) Κ.Δ. του Ισπανού καρδινάλιου του Τολέδο **Ximenes de Cisneros**, χωρίς πνεύματα **και με σύστημα μονοτονικό (!) μετά την άδεια του πάπα Λέοντα Ι**. Σήμερα η Α. Γ. κυκλοφορεί σε 2.233 γλώσσες και διαλέκτους.

⁵⁸ Πρβλ. <http://www.gutenbergdigital.de/gudi/start.htm>

⁵⁹ 14 από τα 27 καινοδιαθηκικά βιβλία μαρτυρούνται σε εκκλησιαστικούς συγγραφείς του 1^{ου} αι. Στους αποστολικούς Πατέρες μέχρι το 150 μ.Χ. βρίσκουμε ήδη παραθέσεις από 24 βιβλία. Οι εκκλησιαστικοί συγγραφείς των τριών πρώτων αιώνων εμπεριέχουν όλους σχεδόν τους στίχους της Κ.Δ. Μόνον στους Ειρηναίο, Ιουστίνο, Κλήμη Αλεξανδρείας, Κυπριανό, Ωριγένη, Ιππόλυτο, Τερτυλιανό, συναντάμε 30.000 μέχρι 400.000 παραθέσεις από την Κ.Δ. Πρέπει όμως να υπογραμμισθεί ότι η πατερική παράθεση ενός χωρίου δε σημαίνει ταυτόχρονα και αναγνώριση αυτού του βιβλίου ως κανονικού. Ο Ωριγένης παραθέτει έξι φορές χωρία της Β' Πε. και όμως αμφισβήλλει για την κανονικότητά της (Ευσ. Ε.Ι. 6.25.8). Αλλά και η απουσία ενός βιβλίου από έναν Πατέρα δε σημαίνει και αμφισβήτηση της κανονικότητάς του. Βλ. R. Brown, R. Collins, *Canonicity, 1034-1054, New Jerome Biblical Commentary*, R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy (επιμ.), New Jersey 1992, 1050.